

บทที่ 4

กฎหมายต่างประเทศและบทวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

1. ประเทศอังกฤษ1.1 Consumer Credit Act 1974

ในปี 1974 รัฐบาลอังกฤษได้ประกาศใช้ The Consumer Credit Act 1974 เนื่องจากในช่วงหลายปีที่ผ่านมาธุรกิจการซื้อขายสินค้าโดยการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคได้แพร่หลายอย่างรวดเร็ว และเป็นที่ยอมรับอย่างมาก แต่ในขณะเดียวกันก็มีการวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับบทบัญญัติทางกฎหมายที่ใช้บังคับเกี่ยวกับธุรกิจการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคว่าเป็นกฎหมายที่ไม่มีประสิทธิภาพ เพราะไม่สามารถรองรับปัญหาที่เกิดขึ้นจากธุรกิจดังกล่าวได้ อันก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้บริโภคอย่างมาก ดังนั้น The Consumer Credit Act 1974 จึงเกิดขึ้น และมีผลใช้บังคับเมื่อวันที่ 31 กรกฎาคม ค.ศ. 1974¹ กฎหมายฉบับนี้ได้ให้คำจำกัดความคำว่า “Consumer credit agreements” ไว้ใน Section 8 (1) (2) ดังนี้

(1) สัญญาสินเชื่อส่วนบุคคล เป็นสัญญาระหว่างบุคคลธรรมดา (ลูกหนี้) กับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่ง (เจ้าหนี้) โดยเจ้าหนี้จะเป็นผู้จัดหาสินเชื่อให้แก่ลูกหนี้

(2) สัญญาสินเชื่อเพื่อการบริโภค เป็นสัญญาสินเชื่อส่วนบุคคล ซึ่งจำนวนสินเชื่อจะต้องไม่เกิน 25,000 ปอนด์²

จึงเห็นได้ว่า กฎหมายฉบับนี้ใช้กับสัญญาสินเชื่อเพื่อการบริโภคสำหรับบุคคลธรรมดา และต้องเป็นจำนวนไม่เกิน 25,000 ปอนด์ นอกจากนี้ ใน Section (1) ได้ให้ความหมายของคำว่า ‘credit’ ให้หมายรวมถึงการให้กู้ยืมและการจัดหาสินเชื่อในรูปแบบอื่น³

¹ Brian W Harvey, The Law of Consumer Protection and Fair Trading, (Loncon: Butterworths, 1982), P. 227

² The Consumer Credit Act 1974 S. 8 (1) (2)

³ *Ibid* S. 9 (1)

การให้คำจำกัดความ คำว่า 'credit' ใน Section 9 (1) นี้ อาจทำให้มองเห็นภาพไม่ชัดเจน แต่หากเราใช้คำว่า "ได้สินค้าวันนี้ จ่ายวันหน้า" จะทำให้เข้าใจลักษณะของสินเชื่อ 'credit' ได้ง่ายขึ้น หรืออาจกล่าวได้ว่า การให้สินเชื่อนั้นก็คือ การยืดเวลาการชำระหนี้ออกไป ฉะนั้น เมื่อพิจารณาความหมายของคำว่า การให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคประกอบกับความหมายของคำว่า สินเชื่อ (credit) แล้วนั้น จะเห็นได้ว่ากฎหมายฉบับนี้จะเน้นถึงสาระสำคัญของสัญญา ดังนั้น จึงได้นำเอาสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง, สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข, สินเชื่อเงินกู้, สัญญาเช่าซื้อ และบัตรเครดิต ซึ่งมีจำนวนสินเชื่อไม่เกิน 25,000 ปอนด์ และผู้ซื้อเป็นบุคคลธรรมดาตามอายุภายใต้คำจำกัดความของสัญญาสินเชื่อเพื่อการบริโภคทั้งสิ้น⁴

และเนื่องจากสินเชื่อนั้นมีทั้งสินเชื่อที่มีลักษณะของ unrestricted-use agreements กับ restricted-use agreements กล่าวคือ ถ้าข้อเท็จจริงเป็นว่าผู้ให้สินเชื่อยอมให้ลูกหนี้สามารถใช้สินเชื่อได้ตามที่ต้องการ (leave the debtor free to use it as he chooses) ก็เป็น unrestricted-use agreements ตัวอย่างเช่น เงินที่ธนาคารปล่อยกู้ หรือการเบิกเงินกินบัญชี เป็นต้น และแม้ว่าลูกหนี้จะต้องการนำเงินสินเชื่อนั้นไปใช้เพื่อวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งโดยเฉพาะก็ตาม ก็ยังคงเป็น unrestricted-use agreements เช่นเดิม แต่ในขณะที่สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง, สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข, สัญญาเช่าซื้อ เหล่านี้ล้วนเป็นตัวอย่างของ restricted-use agreements สำหรับสัญญาบัตรเครดิตนั้น เนื่องจากบัตรเครดิตสามารถนำไปใช้เบิกถอนเงินสด และสามารถใช้จ่ายซื้อสินค้าหรือบริการจากร้านค้าต่าง ๆ ได้ด้วย จึงเป็นลักษณะผสมระหว่าง restricted-use agreements กับ unrestricted-use agreements กล่าวคือ บัตรเครดิตจะเป็น unrestricted-use agreements ในด้านของการใช้บัตรเพื่อเบิกถอนเงินสด และบัตรเครดิตจะเป็น restricted-use agreements ในด้านของการนำไปใช้ซื้อสินค้าและบริการ⁵

1.1.1 ลักษณะของสัญญาซื้อขายผ่อนส่งภายใต้ Consumer Credit Act 1974

สัญญาซื้อขายผ่อนส่ง (credit-sale agreement) นั้น ในระบบกฎหมาย Common Law ถือว่าสัญญาซื้อขายผ่อนส่งเป็นสัญญาซื้อขายชนิดหนึ่ง ที่ผู้ซื้อสามารถผ่อนชำระราคาสินค้าเป็นงวด ๆ และกรรมสิทธิ์ในสินค้านั้นจะตกเป็นของผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญาซื้อขายกัน นอกจากนี้ในระบบกฎหมาย Common Law ได้ให้ข้อสังเกตเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่าง สัญญาซื้อขาย

⁴ Paul Dobson, *Sale of Goods and Consumer Credit*, (London: Sweet & Maxwell, 2000), p. 338.

⁵ *Ibid.* p. 343.

ผ่อนส่ง กับ สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (Conditional sale agreement) ว่า ในสัญญาซื้อขายมีเงื่อนไขนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นจะยังไม่ตกเป็นของผู้ซื้อจนกว่าการจะได้เป็นไปตามเงื่อนไขที่ตกลงกันไว้ เช่น ผู้ซื้อจะเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในสินค้าต่อเมื่อชำระราคาครบถ้วนแล้ว แต่ในขณะที่ สัญญาซื้อขายผ่อนส่งจะไม่มีเงื่อนไขเกี่ยวกับการโอนกรรมสิทธิ์ กล่าวคือ กรรมสิทธิ์จะโอนไปยังผู้ซื้อทันทีที่ทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่งกัน แม้ว่า ผู้ซื้อจะยังมิได้ชำระค่าสินค้าทั้งหมดก็ตาม⁶

คำจำกัดความของคำว่า ซื้อขายผ่อนส่งนั้น ได้บัญญัติไว้ใน Section 189 (1) แห่ง The Consumer Credit Act 1974 ซึ่งให้ความหมายว่า สัญญาซื้อขายสินค้าซึ่งสามารถผ่อนชำระราคาเป็นงวด ๆ ได้ และไม่ใช่สัญญาซื้อขายมีเงื่อนไข (an agreement for the sale of goods, under which the purchase price or part of it is payable by installments, but which is not a conditional sale agreement.)⁷ แต่อย่างไรก็ตาม หากสัญญาซื้อขายผ่อนส่งนั้นมีลักษณะที่ผู้ซื้อ (ลูกหนี้) จะต้องชำระราคาไม่เกิน 4 งวด ภายในระยะเวลา 12 เดือน ดังนี้ ถือเป็นสัญญาที่ได้รับการยกเว้น กล่าวคือไม่ตกอยู่ภายใต้ The Consumer Credit Act 1974 นี้ ยกตัวอย่างเช่น A ต้องการซื้อเฟอร์นิเจอร์ด้วยวิธีการซื้อขายผ่อนส่ง โดยมีข้อตกลงว่าจะต้องจ่าย 35 เปอร์เซ็นต์ของราคาสินค้าทันทีในวันทำสัญญา และส่วนที่เหลือให้แบ่งชำระเป็น 4 งวด ดังนี้ ถึงแม้ตามตัวอย่างนี้ ในสัญญาจะมีข้อตกลงให้แบ่งการชำระราคาออกเป็น 4 งวด ภายในระยะเวลา 12 เดือน แต่เมื่อรวมกับการชำระราคา ณ วันทำสัญญาด้วยแล้ว จะทำให้มีการผ่อนชำระราคาารวมเป็น 5 งวด จึงไม่เข้าข้อยกเว้นดังกล่าว ฉะนั้น ตามตัวอย่างนี้ จึงต้องตกอยู่ภายใต้บังคับของ The Consumer Credit Act 1974 นั่นเอง⁸

อนึ่ง สัญญาซื้อขายผ่อนส่งที่มีลักษณะที่ลูกหนี้ผ่อนชำระราคาไม่เกิน 4 งวด ภายในระยะเวลา 12 เดือน นั้น ถึงแม้จะเป็นสัญญาที่ได้รับการยกเว้น คือ ไม่ตกอยู่ภายใต้กฎหมายดังกล่าว แต่อย่างไรก็ตาม สัญญาลักษณะนี้ยังคงถูกควบคุมโดยศาล กล่าวคือ ศาลมีอำนาจที่ปรับเปลี่ยนสัญญาที่มีลักษณะเป็นการเอาเปรียบลูกหนี้ได้⁹

⁶ *Ibid.* p. 312.

⁷ The Consumer Credit Act 1974 S. 189 (1)

⁸ Paul Dobson, *supra* note 4, p. 347.

⁹ *Ibid.*

สิ่งที่ต้องพิจารณาต่อไปคือ การประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคในปัจจุบัน เช่น การซื้อขายผ่อนส่ง นั้น รูปแบบของการประกอบธุรกิจโดยส่วนใหญ่จะเป็นในลักษณะ ลูกหนี้ (ผู้ซื้อ) - ผู้ให้สินเชื่อ - ผู้จัดหาสินค้า (debtor - creditor - supplier agreements) ซึ่งเป็นการทำธุรกิจร่วมกันระหว่างผู้ให้สินเชื่อ กับ ทางร้านค้าซึ่งเป็นผู้จัดหาสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ แต่อย่างไรก็ดี รูปแบบที่ผู้จัดหาสินค้า (ผู้ขาย) เป็นผู้ดำเนินการให้สินเชื่อแก่ผู้ซื้อเอง ก็ยังคงมีอยู่เช่นกัน¹⁰

1.1.2 มาตรการคุ้มครองผู้บริโภคของ The Consumer Credit Act 1974

ด้วยพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีวัตถุประสงค์ในการมุ่งคุ้มครองผู้บริโภคโดยการควบคุมและป้องกันความไม่เป็นธรรม อันเกิดจากการประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อ และเพื่อบรรลุดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จึงได้แบ่งลักษณะการควบคุมออกเป็นดังนี้

(ก) การขอใบอนุญาตให้ประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อ

ใน Section 21 (1) ได้บัญญัติให้ผู้ประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคต้องได้รับใบอนุญาตจากผู้อำนวยการสำนักงานส่งเสริมการค้าอย่างเป็นธรรม (Director of Fair Trading) ทั้งนี้ เพื่อเป็นการควบคุมการประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อในขั้นแรก นอกจากนี้บทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ ยังได้กำหนดอำนาจหน้าที่ของผู้อำนวยการในการพิจารณาคำร้องขอใบอนุญาต¹¹ การพิจารณาต่ออายุใบอนุญาต¹² การเปลี่ยนแปลงเงื่อนไขใบอนุญาต¹³ การสั่งระงับใบอนุญาตและการเพิกถอนใบอนุญาต¹⁴ และมีบทบัญญัติเกี่ยวกับข้อห้ามและผลในทางแพ่งสำหรับการกระทำที่เป็นการฝ่าฝืนเงื่อนไขในใบอนุญาต ได้แก่ ใน Section 39 ได้ห้ามประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคโดยไม่ได้รับใบอนุญาต และห้ามประกอบธุรกิจการให้สินเชื่อภายใต้ชื่อที่ต่างไปจากที่ระบุในใบอนุญาตที่ได้รับ และใน Section 40 บัญญัติว่าผู้ประกอบกิจการให้สินเชื่อที่ไม่ได้รับใบอนุญาต ไม่สามารถบังคับการให้เป็นไปตามข้อตกลงการให้สินเชื่อที่ทำกับลูกหนี้ได้

(ข) การโฆษณาเชิญชวนลูกค้า

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีบทบัญญัติในการควบคุมการโฆษณาที่ผู้โฆษณาได้กระทำ เพื่อเป็นการส่งเสริมธุรกิจของตน ว่ามีความสมัครใจจะให้สินเชื่อ แต่จะไม่มีผลใช้บังคับในกรณีที่

¹⁰ *Ibid.* p. 343.

¹¹ The Consumer Credit Act 1974 S. 25

¹² *Ibid* S. 29

¹³ *Ibid* S. 30

¹⁴ *Ibid* S. 32

โฆษณาดังกล่าวระบุว่า จำนวนสินค้าต้องมากกว่า 25,000 ปอนด์ หรือให้สินค้าเฉพาะแก่บุคคลเท่านั้น¹⁵ นอกจากนี้ พระราชบัญญัติฉบับนี้ได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการวางกฎเกณฑ์เพื่อกำหนดรูปแบบและสาระของโฆษณา โดยกฎที่มีผลใช้บังคับในปัจจุบันคือ Consumer Credit (Advertisement) Regulations 1989 ซึ่งได้วางหลักเกณฑ์เกี่ยวกับรูปแบบและเนื้อหาการโฆษณาสินค้า จะต้องมียละเอียดในเรื่องจำนวนเงินที่ชัดเจน เช่น ราคาสินค้าที่แท้จริง, ราคาเงินผ่อน, อัตราดอกเบี้ย, เงินมัดจำ เป็นต้น

ในส่วนที่เกี่ยวกับการชักชวนลูกค้าให้เข้าทำข้อตกลงการให้สินเชื่อ ใน Section 48 แห่ง The Consumer Credit Act 1974 ได้ให้คำจำกัดความคำว่า 'การชักชวน' หมายถึง การที่บุคคลใดทำการชักชวนด้วยวาจานอกสถานที่ทำการของตนเพื่อให้ผู้อื่นทำข้อตกลงเป็นลูกหนี้ ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้มีการควบคุมรูปแบบและเนื้อหาของเอกสารแสดงข้อมูล ซึ่งการควบคุมในส่วนนี้เป็นไปตามบทบัญญัติใน Consumer Credit (Content of Quotations) Regulations 1999 ที่บัญญัติให้เอกสารแสดงข้อมูลเกี่ยวกับการให้สินเชื่อต้องมีรายละเอียด เช่น ชื่อและที่อยู่ของผู้ประกอบการ อัตราดอกเบี้ยร้อยละต่อปี จำนวนของสินค้า วงเงินสินเชื่อ จำนวนที่ต้องชำระคืนในแต่ละครั้ง และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ลูกค้าต้องชำระ และจะต้องมีคำเตือนให้ลูกค้าเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิด¹⁶

(ค) การควบคุมรูปแบบของสัญญาและการเข้าทำสัญญา

ในเรื่องนี้สามารถแบ่งพิจารณาออกได้เป็น 2 ขั้นตอนตามลำดับ คือ ขั้นตอนการเจรจาก่อนทำสัญญา (Preliminary matters) และขั้นตอนการทำสัญญา (making the agreement)

ซึ่งการควบคุมการเจรจาก่อนการทำสัญญา (Section 55 ถึง Section 57) สรุปได้ดังนี้ รัฐมนตรีมีอำนาจการออกกฎเพื่อกำหนดลักษณะของข้อมูลที่ต้องเปิดเผยให้ลูกหนี้ทราบก่อนการทำสัญญา และใน Section 56 ได้บัญญัติให้ถือว่า ผู้จัดหาสินค้า (Supplier) เป็นตัวแทนของผู้ให้สินเชื่อ (Creditor) ในระหว่างการเจรจาทำสัญญาสินเชื่อแบบ three party agreement และให้ข้อตกลงที่มีเงื่อนไขจำกัดความรับผิดของตัวแทนผู้ให้สินเชื่อกตกเป็นโมฆะ ซึ่งเป็นไปตาม section 56 นอกจากนี้ ข้อตกลงที่ผูกมัดให้บุคคลใดเป็นลูกหนี้ในข้อตกลงการให้สินเชื่อที่จะทำขึ้นในอนาคต

¹⁵ *Ibid* S. 43

¹⁶ Paul Dobson, *supra* note 4, p. 380.

เป็นโมฆะ¹⁷ ทั้งนี้ Section 57 ได้กำหนดให้แต่ละฝ่ายในการเจรจาทำสัญญาการให้สินเชื่อสามารถถอนตัวออกจากการเจรจาโดยการแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบได้ทุกเวลา

การควบคุมรูปแบบและเนื้อหาของสัญญานั้น ได้บัญญัติไว้ใน Section 60 ถึง Section 64 สรุปได้ดังนี้ คือ มีการมอบอำนาจให้แก่รัฐมนตรีในการออกกฎเพื่อกำหนดรูปแบบของสัญญาการให้สินเชื่อ ซึ่งในปัจจุบันกฎที่ออกตามมาตรานี้ ได้แก่ The Consumer Credit (Agreements) Regulations 1983 ซึ่งกำหนดรูปแบบ เนื้อหา ความชัดเจน และลายมือชื่อในข้อตกลงการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค โดยอาจแบ่งเนื้อหาในสัญญาเป็น 5 ประการสำคัญ ได้แก่ ชื่อของสัญญา ที่อธิบายลักษณะของสัญญา ชื่อและที่อยู่ของคู่สัญญา เงื่อนไขทางการเงิน ข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับเงื่อนไขในสัญญา และบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองลูกหนี้ กล่าวคือ ลูกหนี้ต้องได้รับสำเนาข้อสัญญาและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนการลงนามในสัญญาการให้สินเชื่อ ในกรณีที่สัญญาสามารถยกเลิกได้ ลูกหนี้ต้องได้รับแจ้งถึงวิธีการยกเลิกสัญญาดังกล่าว สัญญาที่ไม่ได้ทำขึ้นอย่างถูกต้องตามบทบัญญัติในกฎหมายนี้ ไม่อาจใช้บังคับกับลูกหนี้ได้ เว้นแต่ศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น¹⁸

(ง) การคุ้มครองผู้ซื้อในกรณีผิดสัญญาและเลิกสัญญา

ตามพระราชบัญญัตินี้ได้มีบทบัญญัติคุ้มครองผู้ซื้อ (ลูกหนี้) ในกรณีผิดสัญญาไว้หลายประการ ได้แก่

1. เจ้าหนี้จะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ (default notice) ให้ลูกหนี้ทราบเป็นเวลาอย่างน้อยเจ็ดวัน¹⁹ ทั้งนี้ หนังสือบอกกล่าวจะต้องระบุข้อความตามที่ Section 88 บัญญัติไว้ กล่าวคือ จะต้องมึลักษณะของการผิดสัญญา, ถ้าการผิดสัญญาดังกล่าวอยู่ในความสามารถของลูกหนี้ที่จะแก้ไขได้ ให้ระบุวิธีการแก้ไขการผิดสัญญานั้น และกำหนดเวลาให้ลูกหนี้แก้ไข ซึ่งไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน แต่ถ้าการผิดสัญญานี้ไม่อยู่ในความสามารถของลูกหนี้ที่จะแก้ไข ให้กำหนดค่าเสียหายที่ลูกหนี้ต้องชำระภายในกำหนดเวลาไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน หลังจากที่มีการส่งหนังสือบอกกล่าวไปถึงลูกหนี้แล้ว, ต้องระบุจำนวนค่าสินไหมทดแทน และกำหนดเวลาชำระเงิน, และในหนังสือบอกกล่าวนี้ จะต้องบอกถึงผลของการไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวให้ลูกหนี้เข้าใจอย่างชัดเจน และเจ้าหนี้ไม่อาจที่จะใช้สิทธิของตนบังคับลูกหนี้ในกรณีใด ๆ ก่อนที่จะครบกำหนดเวลาตามหนังสือบอกกล่าวนี้

¹⁷ The Consumer Credit Act 1974 S. 59

¹⁸ Paul Dobson, *supra* note 4, pp. 383-412.

¹⁹ Consumer Credit Act 1974 S. 87

หากลูกหนี้ปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ จะถือว่าการผิดสัญญาอันมิได้เกิดขึ้น²⁰ การที่กฎหมายบัญญัติให้เจ้าหนี้ต้องมีหนังสือเตือนดังกล่าวนี้ ก็เป็นมาตรการคุ้มครองลูกหนี้ไม่ได้รับความเสียหายเนื่องจากการผิดนัดชำระหนี้ หรือชำระหนี้ล่าช้าเพียงบางงวด ฉะนั้น จึงควรให้โอกาสแก่ลูกหนี้ที่ผิดสัญญาเพื่อดำเนินการแก้ไขต่อไป นอกจากนั้น ตามปกติลูกหนี้มีสิทธิที่จะชำระหนี้ก่อนกำหนดได้ทุกเวลา²¹ และเจ้าหนี้มีหน้าที่ต้องจัดเตรียมเอกสารแจ้งยอดหนี้ทั้งหมดของลูกหนี้ ซึ่งต้องระบุวิธีการคำนวณยอดหนี้ดังกล่าวให้แก่ลูกหนี้เมื่อมีคำร้องขอ²²

2. ในกรณีที่ไม่มี การผิดนัดชำระหนี้ หากเจ้าหนี้ต้องการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา เจ้าหนี้ต้องมีหนังสือบอกกล่าว (notice of termination) ให้ลูกหนี้ทราบเป็นเวลาอย่างน้อยเจ็ดวัน²³ ในกรณีนี้ ลูกหนี้มีวิธีการแก้ไขเพียงอย่างเดียว คือ ขอให้ศาลออกคำสั่งกำหนดระยะเวลา (time order) เท่านั้น²⁴

(จ) บทบาทของศาลภายใต้ Consumer Credit Act 1974

ในกรณีที่ลูกหนี้ได้รับหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้จากเจ้าหนี้ เนื่องจากการผิดสัญญา (default notice) หรือลูกหนี้ได้รับหนังสือบอกกล่าวเลิกสัญญาจากเจ้าหนี้ ในกรณีที่เจ้าหนี้ให้สิทธิบอกเลิกสัญญา ในกรณีเหล่านี้ลูกหนี้สามารถยื่นคำร้องต่อศาลได้ ซึ่งตาม Section 129 แห่งพระราชบัญญัตินี้ ได้ให้อำนาจแก่ศาลในการออกคำสั่งกำหนดเวลา (time order) ในกรณีดังต่อไปนี้

1. กำหนดจำนวนเงินที่ลูกหนี้จะต้องชำระตามสัญญา ซึ่งศาลสามารถกำหนดระยะเวลาที่ต้องชำระได้ตามที่ศาลเห็นสมควร
2. ศาลสามารถกำหนดระยะเวลาให้ลูกหนี้ต้องชำระค่าเสียหาย อันเกิดจากการผิดสัญญา นอกจากศาลจะมีอำนาจในการออกคำสั่งกำหนดระยะเวลาแล้ว ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ ยังให้อำนาจศาลในการพิจารณาข้อสัญญาที่มีลักษณะบีบบังคับให้ลูกหนี้ต้องรับภาระมากกว่าปกติ (Extortionate credit bargain) หากมีการร้องขอจากลูกหนี้ ซึ่งข้อตกลงที่เป็นเหตุทำให้ลูกหนี้ต้องรับภาระมากกว่าปกติ นั้น ต้องมีลักษณะเป็นสัญญาที่ทำให้ลูกหนี้ต้องชำระราคาสินค้าเป็นจำนวนเงิน

²⁰ *Ibid* S. 89

²¹ *Ibid* S. 94

²² *Ibid* S. 97

²³ *Ibid* S. 98

²⁴ *Ibid* S. 129

ที่สูงกว่าราคาสินค้าตามปกติอย่างชัดเจน²⁵ ฉะนั้น ถ้าศาลเห็นว่าข้อตกลงในการให้สินเชื่อเข้าลักษณะดังกล่าวแล้ว ศาลมีอำนาจที่จะแก้ไขข้อสัญญานั้นได้²⁶ โดยศาลจะเข้าไปตรวจสอบอัตราดอกเบี้ยในขณะทำสัญญา รวมถึงการคำนวณอัตราดอกเบี้ย และค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากการเข้าทำสัญญาด้วย นอกจากนี้ ปัจจัยที่ศาลต้องนำมาใช้เพื่อประกอบการพิจารณาว่าสัญญาดังกล่าวมีลักษณะบีบบังคับให้ลูกหนี้ต้องรับภาระมากกว่าปกติหรือไม่นั้น ศาลจะต้องพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ประกอบกัน คือ²⁷

1. องค์ประกอบในเรื่องคุณสมบัติของลูกหนี้ โดยพิจารณาจาก อายุ ประสบการณ์ ความสามารถในทางธุรกิจ ระดับความเข้าใจในเรื่องสินเชื่อ รวมทั้งสภาวะของลูกหนี้ว่าได้รับความกดดันทางการเงินหรือไม่

2. ในด้านเจ้าหนี้ ต้องพิจารณาว่า เจ้าหนี้มีอัตราการเสี่ยงมากเพียงใด ความสัมพันธ์ระหว่างเจ้าหนี้กับลูกหนี้ และวิธีการกำหนดราคาสินค้าและบริการ

3. ระยะเวลาการชำระหนี้

อาจกล่าวได้ว่า เมื่อลูกหนี้ยื่นคำร้องต่อศาล และเมื่อศาลพิจารณาแล้วเห็นว่าเป็นสัญญาที่บีบบังคับให้ลูกหนี้ต้องรับภาระมากกว่าปกติ ดังนี้ ศาลมีอำนาจในการแก้ไข หรือเปลี่ยนแปลงข้อสัญญาเพื่อความเป็นธรรม และเพื่อเยียวยาลูกหนี้จากการที่ต้องชำระราคาสินค้าสูงกว่าปกติ โดยศาลอาจแก้ไขข้อตกลงในสัญญาเพื่อลดจำนวนเงินที่ต้องชำระลงได้ อีกทั้งสามารถมีคำสั่งให้เจ้าหนี้จ่ายเงินที่ได้รับไปแล้วคืนแก่ลูกหนี้ได้ด้วยเช่นกัน²⁸

(ข) บทกำหนดโทษ

The Consumer Credit Act 1974 นี้ เป็นพระราชบัญญัติที่มีวัตถุประสงค์ในการปกป้องและคุ้มครองผู้บริโภค และเป็นระบบที่ใช้มาตรการควบคุมโดยการจดทะเบียนและออกใบอนุญาต ฉะนั้น เพื่อให้มีการบังคับตามพระราชบัญญัตินี้ หากผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีโทษทางอาญา ซึ่งพระราชบัญญัตินี้ได้กำหนดโทษสำหรับความผิดทางอาญาไว้หลายประการ ในที่นี้จะขอกล่าวถึงเฉพาะประเด็นที่น่าสนใจ ได้แก่

²⁵ *Ibid* S. 138

²⁶ *Ibid* S. 137

²⁷ Aubrey L. Diamond, *Commercial and Consumer Credit: An Introduction* (London: Butterworths, 1982), p.72.

²⁸ Paul Dobson, *supra note 4*, pp. 442-444.

การดำเนินกิจการโดยไม่มีใบอนุญาต มีโทษจำคุก 2 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ (Section 39 (1)), การดำเนินกิจการภายใต้ชื่อที่ไม่ได้ระบุไว้ในใบอนุญาต มีโทษจำคุก 2 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ (Section 39 (2)), การโฆษณาอันเป็นเท็จ หรือที่ทำให้เข้าใจผิด มีโทษจำคุก 2 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ (Section 46 (1)), การฝ่าฝืนบทบัญญัติควบคุมการโฆษณา มีโทษจำคุก 2 ปี หรือปรับ หรือทั้งจำทั้งปรับ (Section 47 (1)), เจ้าหนี้ไม่ส่งสำเนาข้อตกลงสินเชื่อและเอกสารที่เกี่ยวข้องให้แก่ลูกหนี้ มีโทษระดับ 4 ในตารางมาตรฐาน (Section 78 (6)) เป็นต้น โดยหน่วยงานที่ทำหน้าที่เพื่อบังคับการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ คือ Director General of Fair Trading²⁹ นอกจากนั้น ยังให้อำนาจแก่รัฐมนตรี (Secretary of State) ที่จะประชุมหารือกับ Director General of Fair Trading ในการบังคับให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติ และออกกฎหรือระเบียบต่าง ๆ ภายใต้พระราชบัญญัตินี้³⁰

1.2 Consumer Credit Act 2006

จากการที่รัฐบาลอังกฤษได้ทำงานร่วมกับตัวแทนผู้บริโภค และหน่วยงานที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้บริโภค จึงทำให้ทราบปัญหาที่เกิดขึ้น คือ ผู้บริโภคต่างตกอยู่ในภาวะการเป็นหนี้ที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว รัฐบาลจึงพยายามหาหนทางเพื่อรับมือกับปัญหาดังกล่าว ในเดือนกรกฎาคม 2001 จึงเริ่มมีการประชุมปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมได้แถลงผลการประชุมเกี่ยวกับการพิจารณาในเรื่องความมีประสิทธิภาพของ Consumer Credit Act 1974 โดยจัดทำเป็นรายงานทางราชการเรื่อง “Fair, Clear and Competitive-The Consumer Credit Market” ในเดือนธันวาคม 2003 ซึ่งสรุปได้ว่า Consumer Credit Act 1974 นั้น ยังมีขอบเขตจำกัดในการคุ้มครองผู้บริโภคทางด้านสินเชื่อ ไม่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงเห็นควรให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคครั้งใหญ่ในรอบ 30 ปี³¹

²⁹ Consumer Credit Act 1974 S. 1

³⁰ *Ibid* S. 2

³¹ The Department of Trade and Industry, “Consumer Credit Act 2006,”

<http://opsi.gov.uk/acts/en/2006/ukpgaen_20060014_en.pdf>, April 2006.

จากเหตุผลที่กล่าวมาข้างต้น ทำให้กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมได้พยายามผลักดันให้มีการแก้ไขกฎหมาย จนเกิดเป็น Consumer Credit Act 2006 ขึ้น และได้รับพระบรมราชโองการอนุมัติ เมื่อวันที่ 30 มีนาคม 2006 แต่อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ยังไม่ได้มีการประกาศอย่างเป็นทางการจากรัฐสภา³² ฉะนั้น จึงยังไม่มีผลใช้บังคับ และยังไม่สามารถกำหนดแน่นอนได้ว่าจะมีผลใช้บังคับเมื่อใด ถึงแม้กระทรวงการค้าและอุตสาหกรรมจะได้แสดงให้เห็นว่า กำลังปรึกษาหารือเกี่ยวกับร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้อีกครั้ง และประกาศว่าจะพยายามผลักดันให้ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีผลใช้บังคับให้เร็วที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ซึ่งในเรื่องนี้มีนักกฎหมายให้ความเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้น่าจะมีผลใช้บังคับในช่วงฤดูใบไม้ร่วงปี 2007 หรืออย่างช้าที่สุดก็น่าจะก่อนเมษายน 2008³³

ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อคุ้มครองผู้บริโภคที่อ่อนแอ และต้องการสร้างความเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย สืบเนื่องมาจากการแข่งขันทางธุรกิจการให้สินเชื่อที่เพิ่มมากขึ้น จึงได้พยายามปรับปรุงแก้ไขบทบัญญัติแห่งกฎหมายด้านสินเชื่อผู้บริโภคให้ดีขึ้น เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองที่ดีกว่า Consumer Credit Act 1974 เนื่องจากร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้มีกฎเกณฑ์ข้อบังคับที่เข้มงวดกับธุรกิจการให้สินเชื่อที่ไม่เป็นธรรม และได้วางหลักเกณฑ์เพื่อให้มีการนำไปใช้และเข้าใจได้ง่าย อีกทั้งปรับปรุงข้อกำหนดให้มีความทันสมัย เพื่อสามารถรองรับธุรกิจการให้สินเชื่อที่มีอยู่ในปัจจุบันได้อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังมีบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมด้วย³⁴

จึงเห็นได้ว่า ร่างพระราชบัญญัติ 2006 นี้ นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงกฎเกณฑ์ที่สำคัญเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อการบริโภคในหลายด้าน แต่ประเด็นสำคัญที่มีการเปลี่ยนแปลงตามร่างพระราชบัญญัตินี้ ได้แก่³⁵

³² *Ibid.*

³³ Osborne Clarke, "The Consumer Credit Act 2006," <http://osborneclarke.com/publications/banking_finance/4946_pdf..pdf>, April 2006.

³⁴ Government News Network, "Consumer Credit Bill Gets Royal Assent," <<http://gnn.gov.uk/Content/Detail.Asp>>, 30 March 2006.

³⁵ Osborne Clarke, *supra note* 33, p. 1.

1. ได้ขยายคำจำกัดความคำว่า 'บุคคล' ที่ได้รับความคุ้มครองตามร่างพระราชบัญญัตินี้ โดยมีให้หมายความเฉพาะแต่เพียงบุคคลธรรมดาเท่านั้น แต่ให้หมายความรวมถึง ผู้ประกอบการค้า, ห้างหุ้นส่วนรายย่อยที่มีผู้เป็นหุ้นส่วนไม่เกิน 3 คน, สมาคมที่มีได้จัดตั้งเป็นบริษัท

2. จากเดิมนั้น สินเชื่อที่จะได้รับความคุ้มครองตาม Consumer Credit Act 1974 จะต้องมีวงเงินสินเชื่อไม่เกิน 25,000 ปอนด์ แต่ร่างพระราชบัญญัติ 2006 นี้ ได้ยกเลิกการจำกัดวงเงินสินเชื่อดังกล่าว ซึ่งมีผลทำให้ หากร่างพระราชบัญญัติ 2006 มีผลใช้บังคับ ก็จะไม่มีการจำกัดวงเงินสินเชื่ออีกต่อไป ฉะนั้น สินเชื่อเพื่อการบริโภคทั้งหมดที่กระทำโดยบุคคลในข้อ 1 ข้างต้นย่อมอยู่ภายใต้บังคับร่างพระราชบัญญัติ 2006 นี้ทั้งสิ้น

3. แต่อย่างไรก็ตาม สัญญาเกี่ยวกับการให้สินเชื่อ ถึงแม้จะกระทำโดยบุคคลตามข้อ 1 แต่ถ้าบุคคลนั้นมีวัตถุประสงค์ในการนำสินเชื่อไปใช้ในการดำเนินธุรกิจของตน ดังนี้ ถ้าวงเงินสินเชื่อเป็นจำนวนมากกว่า 25,000 ปอนด์ จะไม่อยู่ภายใต้บังคับตามพระราชบัญญัติ 2006 นี้ ทั้งนี้ ในสัญญาดังกล่าวผู้ยืมต้องแสดงให้เห็นว่า สัญญาสินเชื่อนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ในการดำเนินธุรกิจ

4. ผู้ให้สินเชื่อถูกบังคับให้ต้องแจ้งยอดค่าใช้จ่ายที่บอกรายละเอียดที่ชัดเจน ไม่ทำให้เกิดความสับสนแก่ลูกหนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ยอดหนี้ค้างชำระ รวมทั้งจะต้องบอกถึงข้อเท็จจริงอื่น ๆ เกี่ยวกับสภาพของยอดค่าใช้จ่ายสินเชื่อที่ลูกหนี้ควรทราบด้วย³⁶ นอกจากนี้ หากลูกหนี้ต้องการทราบถึงสภาพทางการเงินของตนในปัจจุบันก็สามารถบอกกล่าวแก่ผู้ให้สินเชื่อได้ เพื่อที่ตนจะได้รับรู้ถึงปัญหาที่เกิดขึ้นกับสถานะของตนก่อนที่จะสายเกินไป³⁷

5. ในกรณีที่มีการผิดนัดชำระหนี้ เจ้าหนี้มีหน้าที่ที่จะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ ให้ลูกหนี้ทราบเป็นเวลาอย่างน้อย 14 วัน (เป็นการขยายระยะเวลาจากเดิมที่กำหนดไว้ 7 วัน) ที่สำคัญคือ หนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้จะต้องจัดทำตามรูปแบบที่พระราชบัญญัตินี้กำหนด และเมื่อลูกหนี้ได้รับหนังสือดังกล่าวแล้ว ลูกหนี้สามารถยื่นข้อเสนอลดหนี้โดยทำเป็นหนังสือเพื่อขอทำความเข้าใจในเรื่องการกำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ต่อเจ้าหนี้ได้โดยตรง โดยลูกหนี้

³⁶ Llygad Busnes Business Eye, "Consumer Credit Act 2006 Timetable," <<http://businessseye.org.uk/519943.html>>, 14 June 2006.

³⁷ Government News Network, *supra note 34*, p. 1.

จะต้องบอกถึงแผนการชำระหนี้ของตน เพื่อให้เจ้าหนี้พิจารณากำหนดระยะเวลาการชำระหนี้ตามที่ลูกหนี้เสนอมาได้³⁸

6. ให้ Office of Fair Trading มีหน้าที่ในการจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ เพื่อเป็นการให้ข้อมูลแก่ลูกหนี้ เกี่ยวกับกรณีที่มีการผิดนัดชำระหนี้ โดยข้อมูลดังกล่าวนี้จะเป็นการอธิบายถึงสถานการณ์ที่ลูกหนี้จะต้องประสบจากผลตามข้อสัญญาและตามข้อกำหนด การจัดการหนี้สิน และถ้าลูกหนี้ต้องการความช่วยเหลือ หรือคำแนะนำให้ติดต่อกลับมายังหน่วยงานได้ ทั้งนี้ เอกสารดังกล่าวให้เป็นหน้าที่ของเจ้าหนี้ ที่จะต้องจัดส่งเอกสารนี้ไปพร้อมกับการส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ให้แก่ลูกหนี้

7. ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในการร้องทุกข์เกี่ยวกับผู้ประกอบกรให้สินเชื่อต่อเจ้าพนักงาน (Financial Ombudsman Service) ได้ ซึ่งตามพระราชบัญญัติ 2006 นี้ ได้เพิ่มอำนาจแก่เจ้าพนักงานในการสืบสวนหาสาเหตุของคำร้องทุกข์ที่ได้รับมา จากนั้น ต้องเสนอเรื่องต่อศาลเพื่อให้ดำเนินการพิพากษาต่อไป³⁹

8. ให้สิทธิแก่ลูกหนี้ในการร้องคัดค้านข้อสัญญาสินเชื่อที่ไม่เป็นธรรมในศาลได้ ซึ่งพระราชบัญญัติ 2006 นี้ ได้เพิ่มอำนาจให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการให้การเยียวยาหนี้ที่ได้รับผลกระทบจากข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม เช่น ควบคุมและจำกัดการคิดค่าใช้จ่ายของผู้ให้สินเชื่อในกรณีที่ลูกหนี้ผิดนัดชำระหนี้

ตามพระราชบัญญัติ 2006 ได้อธิบายถึงความสัมพันธ์ที่ไม่เป็นธรรมต่อลูกหนี้ อาจเกิดขึ้นเนื่องจากลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ดังนี้⁴⁰

(1) เกิดจากข้อสัญญาที่กำหนดไว้ หรือจากข้อสัญญาปลีกย่อยเพิ่มเติมอื่นใดอันเกี่ยวข้องกับข้อสัญญาหลัก

(2) วิธีดำเนินการของผู้ให้สินเชื่อในการปฏิบัติ หรือบังคับให้เป็นไปตามสิทธิของตนตามที่กำหนดในข้อสัญญา

³⁸ The department of Trade and Industry, *supra note 31*, p. 13.

³⁹ Law Society of England and Wales, "Consumer Credit Act 2006 – A Guide to the New Law," <<http://lawsociety.org.uk/productsandservices/publicationsandgifts/shop/view=publication.law?PUBLICATIONID=291469>>, 11 August 2006.

⁴⁰ The Department of Trade and Industry, *supra note 31*, p. 15.

(3) การกระทำใด ๆ หรือมิได้กระทำการใด เพื่อผลประโยชน์ของผู้ให้สินเชื่อ ทั้งนี้ ไม่ว่าจะการกระทำหรือมิได้กระทำนั้น จะเกิดขึ้นก่อนหรือหลังจากการทำสัญญา

อาจกล่าวได้ว่า หากเกิดการกระทำที่ไม่เป็นธรรมต่อลูกหนี้ กรณีนี้ศาลมีอำนาจที่จะแก้ไขปรับปรุงให้การนั้น ๆ มีลักษณะที่เป็นธรรมต่อลูกหนี้ได้ ซึ่งการให้อำนาจศาลตามที่กล่าวมานี้ ส่งผลให้ลูกหนี้ที่ได้รับผลกระทบจากความไม่เป็นธรรม สามารถได้รับความช่วยเหลือจากศาลได้ง่ายขึ้น⁴¹

9. เพิ่มอำนาจแก่ Office of Fair Trading กล่าวคือ ในกรณีที่ผู้ให้สินเชื่อไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามพระราชบัญญัตินี้ นอกจาก Office of Fair Trading จะสามารถถอนทะเบียนอนุญาตได้แล้ว ยังให้อำนาจแก่ Office of Fair Trading ในการกำหนดโทษแก่ผู้ฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ด้วย⁴²

2. ประเทศสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกา แบ่งออกเป็นหลายมลรัฐ โดยแต่ละมลรัฐมีหน่วยงานในทางปกครองของตนเอง และมีอำนาจที่จะตรากฎหมายขึ้นใช้บังคับภายในมลรัฐของตนเองได้ ซึ่งในเรื่องเกี่ยวกับกฎหมายที่ใช้บังคับกับการซื้อขายผ่อนส่งนี้ จากการค้นคว้าพบว่าในมลรัฐนิวเม็กซิโก ได้มีการออกกฎหมายควบคุมการซื้อขายสินค้าในระบบผ่อนส่งไว้โดยเฉพาะ ได้แก่ Retail Installment Sales Act ฉะนั้น ผู้เขียนจะทำการศึกษากฎหมายดังกล่าวของมลรัฐนิวเม็กซิโกว่ามีลักษณะ และมีมาตรการทางกฎหมายอย่างไร

2.1 บททั่วไป

Retail Installment Sales Act มีกฎเกณฑ์ทางกฎหมายในการควบคุมสัญญาการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคา (retail installment contracts) รวมไปถึงกรณีที่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งได้ทำข้อตกลงในการผ่อนชำระราคาสินค้าด้วยวิธีการชำระผ่านบัตรเครดิต หรือผ่าน

⁴¹ Law Society of England and Wales, *supra* note 39, p. 2.

⁴² *Ibid.* p. 2.

ทางเช็ค เป็นต้น (retail charge agreements) ซึ่งวัตถุประสงค์ของพระราชบัญญัตินี้ก็เพื่อคุ้มครองผู้ซื้อจากการเข้าทำสัญญา หรือข้อตกลงในการซื้อขายสินค้าผ่อนส่งนั่นเอง⁴³

ใน § 56-1-1(A) - § 56-1-1(I) ได้ให้คำนิยามที่ใช้ในพระราชบัญญัตินี้ไว้ดังนี้

“สัญญาการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคา” (retail installment contracts) หมายถึง กรณีที่ผู้ซื้อตกลงซื้อสินค้า โดยวิธีการผ่อนชำระค่าสินค้า

“สินค้า” หมายถึง สิ่งหามทรัพย์ซึ่งอาจจะเป็นทรัพย์สินส่วนบุคคล หรือ ทรัพย์สินที่มีไว้เพื่อประโยชน์ของครอบครัว แต่ทั้งนี้ไม่ให้หมายรวมถึงยานพาหนะ อย่างไรก็ตาม คำว่าสินค้า นี้ให้หมายรวมถึงยานพาหนะที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัย (Mobile home) ด้วย แต่ถ้าหากการซื้อขายยานพาหนะที่ใช้เป็นที่อยู่อาศัยนี้จะต้องรวมไปถึงการซื้อขายสิ่งหามทรัพย์ที่ยานพาหนะนี้ตั้งอยู่ด้วยนั้น ในกรณีนี้ไม่ให้อยู่ในคำนิยามของคำว่าสินค้าตามมาตรา

“retail charge agreement” หมายถึง ในกรณีที่ผู้ซื้อ ต้องการขยายระยะเวลาการชำระราคาสินค้าผ่อนส่งออกไป โดยวิธีการชำระราคาสินค้าผ่อนส่ง โดยใช้บัตรเครดิต ไม่ว่าจะ เป็นบัตรเครดิตที่ออกโดยธนาคาร หรือออกโดยร้านค้าที่ขายสินค้านั้น ๆ ก็ตาม หรือการชำระค่าสินค้าโดยการสั่งจ่ายเช็ค เป็นต้น

ยกตัวอย่างเช่น ถ้าซาลิตตกลงซื้อเครื่องเสียงโดยวิธีการผ่อนชำระราคาเป็นจำนวน 4 งวด ซึ่งต้องชำระราคา งวดละ 19.99 ดอลลาร์ ดังนั้น ซาลิตก็ต้องเข้าทำสัญญาซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคา (retail installment contract) แต่อย่างไรก็ตาม ถ้าซาลิตตกลงที่จะใช้บัตรเครดิตของทางร้านค้าเพื่อผ่อนชำระราคาเครื่องเสียงนี้ ซาลิตก็ต้องเข้าทำ retail charge agreement⁴⁴

“ยอดเงินค้างชำระ” หมายถึง ราคาเงินสดของสินค้าที่ซื้อในระบบการผ่อนชำระราคา รวมกับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระบบการผ่อนชำระสินค้า และเงินค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย และต้องหักลบกับเงินดาวน์ที่ผู้ซื้อได้วางไว้ (ถ้ามี)

“ราคาเงินสด” หมายถึง ราคาของสินค้านั้นตามปกติที่มีการซื้อขายกันทั่วไป ซึ่งมีใช้ การซื้อขายผ่อนชำระราคา ซึ่งราคาเงินสดอาจรวมถึงค่าภาษีด้วย

⁴³ New Mexico consumer Law Tutorial, “Retail Installment Sales,” <<http://jec.unm.edu/training/consumer-law/07-retail.Asp>>, January 2005.

⁴⁴ *Ibid.*

“ราคาในกรณีชำระหนี้ล่าช้า” หมายถึง ราคาทั้งหมดของราคาเงินสด รวมถึง ค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในระบบการผ่อนชำระสินค้า ค่าประกันภัย ค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย และ ค่าใช้จ่ายที่เรียกเก็บจากสถาบันการเงิน

“เงินที่เรียกเก็บจากสถาบันการเงิน” หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้ซื้อตกลงที่จะจ่าย หรือ จ่ายสำหรับสิทธิพิเศษในการซื้อสินค้าในระบบการผ่อนชำระราคา โดยผู้ซื้อจะทำการชำระราคา เป็นงวด ๆ แต่ไม่รวมถึง เงินประกัน, ค่าปรับในการทำผิดกฎหมาย, ค่าตอบแทนแก่ยัยการ, ค่า ดำเนินการศาล, ค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย

“ตัวแทนสถาบันการเงิน” หมายถึง ผู้ที่ถูกผูกมัดโดยทั้งหมดหรือแต่เพียงบางส่วนใน การทำธุรกรรมการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคา โดยให้หมายรวมถึง ธนาคาร, ทรัสต์, บริษัทเงินทุน หรือสถาบันการลงทุนใด ๆ ที่ได้มีส่วนร่วมเข้าร่วม คำจำกัดความดังกล่าวยังหมายรวมถึง ผู้ค้าปลีกที่มีส่วนผูกมัดโดยทั้งหมดหรือบางส่วนในการดำเนินธุรกิจการซื้อขายปลีกในระบบการ ผ่อนชำระราคาด้วย

“ผู้ขาย” หมายถึง ผู้ขายสินค้าภายใต้สัญญาการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระ ราคา หรือในกรณีที่สัญญานั้นซื้อขายโดยตัวแทนสถาบันการเงิน ก็ให้หมายถึงตัวแทนสถาบัน การเงินนั้น

“ค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย” หมายถึง การจัดเก็บหรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ที่ได้มา ตามกฎหมายเพื่อที่จะจ่ายให้กับเจ้าหน้าที่ของรัฐ

“ผู้ซื้อ” หมายถึง บุคคลที่ซื้อสินค้าในระบบการผ่อนชำระราคา

ดังที่กล่าวมาแล้วในตอนต้นว่า Retail Installment Sales Act เป็นมาตรการทาง กฎหมายในการควบคุมการซื้อขายในระบบการผ่อนชำระราคา ไม่ว่าจะ เป็นในกรณีของ retail installment contracts หรือในกรณีของ retail charge agreements ล้วนตกอยู่ภายใต้การ ควบคุมของกฎหมายนี้ทั้งสิ้น ฉะนั้น ผู้เขียนจะขอแยกหัวข้อในการศึกษาดังนี้

2.2 Retail Installment Contracts

เนื่องจาก Retail Installment Sales Act นี้ มีความมุ่งหมายให้ผู้ให้สินเชื่อนั้นดำเนิน ธุรกรรมให้สินเชื่ออย่างเป็นธรรมต่อผู้ซื้อ โดยเฉพาะในด้านการจัดทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง ก็ต้อง จัดทำสัญญาให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด กล่าวคือ สัญญาการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อน ชำระราคา (retail installment contracts) จะต้องทำเป็นหนังสือ ลงวันเดือนปีที่ทำสัญญา และ

ต้องมีลายเซ็นของผู้ขาย และที่สำคัญสัญญาจะสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อมีรายละเอียดที่สำคัญครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้⁴⁵

1. จะต้องมี การแจ้งเตือนผู้ซื้อ โดยใช้ตัวอักษรที่เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ผู้ซื้อต้องอ่านสัญญาก่อนลงนามในสัญญานั้น และผู้ซื้อจะได้สำเนาสัญญาการซื้อขายที่ได้ลงนามไปแล้วฉบับหนึ่ง

2. ในสัญญาจะต้องลงชื่อทั้งฝ่ายผู้ขายและฝ่ายผู้ซื้อ

3. จะต้องมีที่อยู่ของสถานที่ประกอบธุรกิจของผู้ขาย และที่อยู่ของผู้ซื้อ

4. ในสัญญาจะต้องบอกถึงประเภทของสินค้าที่ซื้อขายกัน

5. ราคาสินค้า

6. ราคาเงินสด (ถ้ามี) ที่ผู้ซื้อจะต้องชำระ

7. ต้องบอกถึงราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาในข้อ 5 กับ ข้อ 6

8. จำนวนราคาสินค้าสุทธิ ซึ่งได้รวมค่าประกัน, ค่าธรรมเนียมของทางร้านค้า, ดอกเบี้ย

9. ราคารวมของสินค้าที่ซื้อขายในระบบการผ่อนชำระราคา โดยต้องเปรียบเทียบให้เห็นว่า เป็นจำนวนที่แตกต่างกับราคาการซื้อเงินสดเพียงใด

10. ระยะเวลาที่ผู้ซื้อต้องผ่อนชำระ รวมถึงจำนวนเงินที่ต้องชำระต่องวดว่าเป็นจำนวนเท่าใด และจะครบกำหนดที่ต้องชำระค่าสินค้าเมื่อใด

ผู้ขายมีหน้าที่ต้องนำส่งสำเนาสัญญาที่ถูกต้องตามกฎหมาย หรือเอกสารอื่น ๆ ที่ผู้ขายกำหนด หรือร้องขอให้ผู้ซื้อลงนาม ให้แก่ผู้ซื้อ เมื่อผู้ขายได้กระทำการดังกล่าวแล้ว หากผู้ซื้อมิได้รับการส่งมอบสินค้านั้น ๆ ผู้ซื้อจะมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะยกเลิกสัญญา และรับการคืนเงินในจำนวนที่ได้ชำระไปทั้งหมดในทันที นอกจากนั้น การตอบรับใด ๆ ของผู้ซื้อในการได้รับสำเนาสัญญานั้นจะต้องตอบรับโดยการพิมพ์หรือการเขียน โดยมีขนาดเท่ากับตัวพิมพ์อย่างน้อยขนาดเบอร์ 10 การตอบรับของผู้ซื้อในการรับมอบสำเนาสัญญานี้ ถือเป็นหลักฐานของการส่งมอบสำเนาสัญญานี้

สัญญาอาจเตรียมไว้สำหรับการชำระเงินของผู้ซื้อในกรณีที่มีการผิดสัญญา และการเก็บเงินค่าธรรมเนียมในระยะเวลาที่ผิดสัญญาเกินกว่า 10 วันในการชำระหนี้ของแต่ละงวด และการเก็บค่าปรับอาจเก็บเป็นแต่ละงวดนอกเหนือจากดอกเบี้ยที่ทวีขึ้น

⁴⁵ Retail Installment Sales Act § 56-1-1-15

สัญญาการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคา นี้ จะต้องไม่มีการเว้นที่ว่างไว้เพื่อ การเติมข้อความใด ๆ ภายหลังจากการลงนามในสัญญานั้นแล้ว

ตามพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้คุ้มครองสิทธิของผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่ง โดยให้ผู้ซื้อชำระ ค่าสินค้าทั้งหมด ก่อนครบกำหนดในสัญญาซื้อขายผ่อนส่งได้ตลอดเวลา ถึงแม้ว่าในข้อสัญญาจะมี ข้อตกลงเป็นอย่างอื่นก็ตาม⁴⁶

ในบางครั้งการซื้อสินค้าในระบบผ่อนส่งนั้น อาจเกิดกรณีที่ผู้ซื้อได้ซื้อสินค้าผ่อนส่ง ต่อมาจากคนอื่น เช่น ก. ซื้อสินค้าแบบผ่อนชำระราคาจากร้านค้า โดยได้ทำสัญญาซื้อขาย เรียบร้อยแล้ว ต่อมา ก. ขายสินค้านั้นให้ ข. โดยให้ ข. ทำการผ่อนชำระราคาที่เหลือต่อไปตามสัญญา ดังนี้ การซื้อขายระหว่าง ก. กับ ข. ก็อาจต้องถูกรวมไว้ในสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง ซึ่ง ก. ทำไว้แต่แรก ในกรณีนี้ Retail Installment Sales Act ได้วางหลักไว้ใน § 56-1-2 (M) ว่า ถึงแม้การซื้อขาย ที่เกิดขึ้นภายหลังนี้จะถูกรวมอยู่ในสัญญาที่ ก. ทำไว้แต่แรกก็ตาม แต่ตามพระราชบัญญัตินี้จะถือ ว่า การซื้อขายที่เกิดขึ้นภายหลังเป็นข้อตกลงในการผ่อนชำระราคาที่แยกออกมา (Under the Retail Installment Sales Act, the subsequent purchases are treated as separate installment agreements, even though they may have been consolidated in the previous contract)

เมื่อการซื้อขายที่เกิดขึ้นในภายหลัง ได้รวมอยู่ในสัญญาที่ทำขึ้นไว้แต่แรกแล้ว ผู้ซื้อ ก็ไม่จำเป็นต้องทำสัญญาซื้อขายฉบับใหม่อีก ถ้าในสัญญาที่ทำไว้แล้วนั้นผู้ขายได้บอกรายละเอียดที่ สำคัญครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ดังที่กล่าวไว้ข้างต้น⁴⁷

2.3 Retail Charge Agreements

การควบคุม Retail Charge Agreements ภายใต้อำนาจพระราชบัญญัตินี้ โดยส่วนใหญ่จะมีลักษณะ การควบคุมที่คล้ายคลึงกับการควบคุม Retail Installment Contracts กล่าวคือ Retail Charge Agreements จะต้องทำเป็นหนังสือลงลายมือฝ่ายผู้ซื้อ และสัญญานี้จะไม่มีที่ว่างอันอาจทำให้ มีการเติมข้อความอื่นใดภายหลังจากที่ผู้ซื้อลงนามในสัญญา และจะต้องทำคำเตือนไว้ในสัญญาว่า “ผู้ซื้อจะต้องอ่านสัญญาก่อนที่จะลงนาม ถ้าสัญญานั้นมีที่ว่างใด ๆ ในสัญญา ผู้ซื้อไม่ควรลงนาม

⁴⁶ Ibid § 56-1-2 (J)

⁴⁷ Ibid § 56-1-2 (M) (2)

ในสัญญาฉบับนั้น และผู้ซื้อจะได้สำเนาของสัญญาที่ลงนามแล้วเก็บไว้ที่ตนฉบับหนึ่ง” โดยคำเตือนดังกล่าวจะต้องใช้ตัวอักษรขนาดที่ทำให้สามารถเห็นได้อย่างเด่นชัด นอกจากนี้ ในสัญญาจะต้องแจ้งให้ผู้ซื้อทราบถึงจำนวนเงินที่ต้องชำระ, ระยะเวลาการชำระเงิน, การคิดค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ตามสัญญา⁴⁸ และผู้ขายจะต้องจัดทำใบแจ้งยอดบัญชีให้แก่ผู้ซื้อ โดยผู้ขายต้องส่งใบแจ้งยอดบัญชีแก่ผู้ซื้อเป็นระยะเวลาล่วงหน้าก่อนถึงวันครบกำหนดชำระ

ใบแจ้งยอดบัญชีจะต้องมีรายละเอียดดังต่อไปนี้⁴⁹

- (1) ยอดค่าใช้จ่ายที่ต้องชำระทั้งหมดในรอบบัญชีนั้น
- (2) รายละเอียดเกี่ยวกับราคาเงินสดของสินค้าแต่ละชนิดที่ผู้ซื้อได้ซื้อในรอบบัญชีนั้น ทั้งนี้ จะต้องมีการชี้แจงถึงประเภทของสินค้าที่ซื้อด้วย
- (3) บอกรายละเอียดเกี่ยวกับวิธีการชำระเงิน
- (4) ถ้ามีค่าใช้จ่ายอื่นใดนอกเหนือจากราคาสินค้า ต้องแจ้งให้ทราบด้วย
- (5) แจ้งให้ผู้ซื้อทราบว่า ผู้ซื้อสามารถชำระเต็มจำนวน หรือจะชำระคืนเพียงบางส่วนภายในระยะเวลาที่กำหนดก็ได้

เมื่อผู้ซื้อได้ลงนามในสัญญาแล้ว ผู้ซื้อจะได้รับสำเนาสัญญาฉบับนั้นไว้ฉบับหนึ่ง และถือว่าผู้ซื้อได้ยอมรับถึงข้อตกลงต่าง ๆ ในสัญญาแล้ว ซึ่งสัญญาดังกล่าวจะต้องไม่มีการเว้นช่องว่างใด ๆ ในขณะที่ยังลงนาม

2.4 ข้อห้ามใน Retail Installment Contracts และ Retail Charge Agreements

มีข้อห้ามเป็นจำนวนมากในแต่ละรูปแบบของข้อตกลงใน retail installment contract และ retail charge agreement ได้แก่

1. ผู้ขายไม่ควรเรียกร้องให้มีการจ่ายเงินก่อนวันที่ได้ตกลงในสัญญา ในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ทำผิดสัญญา
2. ผู้ขายไม่สามารถเรียกร้องในการโอนค่าตอบแทน
3. ผู้ซื้อไม่อาจสละสิทธิใด ๆ อันสืบเนื่องมาจากการกระทำของผู้ขาย ซึ่งอาจเป็นการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายในการเรียกเก็บเงิน หรือในการกลับมาครอบครองสินค้าอีกครั้ง

⁴⁸ *Ibid* § 56-1-3 (A)

⁴⁹ *Ibid* § 56-1-3 (B)

4. ผู้ซื้อไม่สามารถใช้อำนาจของตัวแทนตามกฎหมาย ในการแต่งตั้งผู้ขายให้เป็นตัวแทนของผู้ซื้อในการรวบรวมการชำระหนี้ภายใต้ข้อตกลงตามสัญญา

5. ผู้ซื้อไม่สามารถใช้สิทธิเรียกร้องใด ๆ หรือไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของตนโดยอ้างสิทธิอื่นใดนอกเหนือจากการซื้อขาย ทั้งนี้ เป็นไปตาม § 56-1-5, -7

2.5 บทลงโทษและการแก้ไข

ผู้ใดก็ตามที่จงใจหรือมีเจตนาที่จะฝ่าฝืนพระราชบัญญัตินี้ มีโทษทางอาญาสถานเบาตาม § 56-1-8 และถ้าผู้ขายผู้ใดเข้าไปมีส่วนร่วมในสัญญาที่ฝ่าฝืนพระราชบัญญัติฉบับนี้ เว้นแต่เป็นความผิดพลาดโดยสุจริต ดังนี้ ไม่สามารถที่จะเรียกคืนราคาที่แตกต่างในช่วงระยะเวลาหนึ่ง, ค่าธรรมเนียมตามกฎหมาย หรือการเรียกเก็บเงินในกรณีที่มีการทำผิดสัญญา อย่างไรก็ตาม ผู้ขายยังคงสามารถเรียกเก็บในจำนวนที่เท่ากับราคาเงินสดของสินค้านั้น หรือบริการที่ขาย เช่นเดียวกับราคาของค่าประกันภัยใด ๆ ที่รวมในการซื้อขายตาม § 56-1-9 และผู้ซื้อสามารถยกขึ้นอ้างได้ว่าสัญญาฉบับนี้ เป็นสัญญาที่ฝ่าฝืนตาม Retail Installment Sales Act ผู้ซื้อจึงไม่ต้องถูกบังคับให้รับผิดชอบในค่าธรรมเนียมต่าง ๆ และค่าใช้จ่ายใดในกรณีผิดสัญญา รวมทั้งไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

3. บทวิเคราะห์เชิงกฎหมายเปรียบเทียบ

แนวคิดในการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในสัญญาซื้อขายผ่อนส่งในประเทศไทยและในต่างประเทศนั้นมีความแตกต่างกัน โดยในประเทศไทยมีแนวคิดว่าการซื้อขายผ่อนส่งก็คือการซื้อขายอย่างหนึ่ง ซึ่งผู้ขายตกลงให้ผู้ซื้อสามารถผ่อนชำระราคาได้ ในขณะที่ในต่างประเทศมีแนวคิดว่าการซื้อขายผ่อนส่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการให้สินเชื่อ จึงทำให้กฎหมายที่ใช้บังคับกับธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งมีความแตกต่างกัน แต่อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันนี้การซื้อขายผ่อนส่งทั้งในประเทศไทยและในต่างประเทศนั้น ต่างมีปัญหาในทางปฏิบัติที่คล้ายคลึงกัน คือ มีบริษัทและสถาบันการเงินเข้ามามีบทบาทในการให้สินเชื่อแก่ผู้ซื้อโดยตรง ฉะนั้น จึงเป็นการทำสัญญากันระหว่างคู่สัญญาที่มีอำนาจต่อรองไม่เท่าเทียมกัน จึงก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมในการเข้าทำสัญญา ระหว่างผู้ซื้อกับผู้ให้สินเชื่อ โดยเฉพาะการกำหนดข้อตกลงที่ทำให้คู่สัญญาอีกฝ่ายมีภาระนอกเหนือจากที่กฎหมาย

กำหนด, การเรียกเก็บดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ ในอัตราที่สูง และการจำกัดสิทธิของผู้ซื้อที่มีอยู่ตามกฎหมาย

จากปัญหาที่เพิ่มมากขึ้นทุกขณะ ทำให้ในต่างประเทศได้เล็งเห็นถึงความสำคัญในอันที่จะคุ้มครองผู้ซื้อในสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง จึงได้มีการบัญญัติกฎหมายเพื่อให้สามารถรองรับกับปัญหาที่เกิดขึ้น กล่าวคือในประเทศอังกฤษ ได้จัดให้การซื้อขายผ่อนส่งเป็นธุรกิจหนึ่งของการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค ทำให้การซื้อขายผ่อนส่งตกอยู่ภายใต้พระราชบัญญัติการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภค อันมีมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมผู้ประกอบการธุรกิจ ซึ่งให้อำนาจฝ่ายบริหารเข้ามาควบคุมโดยนำเอาระบบใบอนุญาตมาใช้ในการควบคุมธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่ง และผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ได้แก่ ผู้ซื้อที่จะต้องมีการผ่อนชำระค่าสินค้าเกิน 4 งวด ภายในระยะเวลา 12 เดือน ซึ่งการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อตามพระราชบัญญัติฉบับนี้จะเป็นในลักษณะของการควบคุมการกำหนดรูปแบบของสัญญา อัตราดอกเบี้ย ตลอดจนเจตคติ หน้าที่และความรับผิดชอบของคู่สัญญา ตลอดจนควบคุมข้อตกลงในสัญญาเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมระหว่างผู้ประกอบการธุรกิจกับผู้ซื้อ อีกทั้งยังวางมาตรการในการควบคุมการโฆษณา โดยกำหนดให้การโฆษณาต้องมีข้อมูลตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อมิให้ผู้ซื้อเกิดความเข้าใจผิดในการเข้าทำสัญญา นอกจากนี้ กฎหมายยังให้อำนาจศาลในการปรับลด หรือขยายระยะเวลาการชำระค่าสินค้า หากมีกรณีที่ผู้ซื้อไม่สามารถปฏิบัติตามสัญญาได้ เช่น ในกรณีที่ผู้ซื้อเจ็บป่วยจนไม่สามารถประกอบอาชีพ หรือผู้ซื้อถูกออกออกจากงาน ดังนี้ทำให้ผู้ซื้อได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายมิให้ถูกเอาเปรียบมากจนเกินสมควร และแม้แต่ในกรณีที่การซื้อขายผ่อนส่งมีลักษณะที่ผู้ซื้อผ่อนชำระราคาไม่เกิน 4 งวด ภายในระยะเวลา 12 เดือนนั้น ถึงแม้จะเป็นสัญญาที่ได้รับการยกเว้น คือ ไม่ตกอยู่ภายใต้พระราชบัญญัตินี้ แต่อย่างไรก็ตามสัญญาดังกล่าวยังคงถูกควบคุมโดยศาล กล่าวคือ ศาลมีอำนาจที่จะปรับเปลี่ยนข้อสัญญาที่มีลักษณะเป็นการเอาเปรียบผู้ซื้อได้ อาจกล่าวได้ว่าพระราชบัญญัติการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคของประเทศอังกฤษนี้เป็นระบบที่ใช้มาตรการควบคุมโดยการจดทะเบียนนอกใบอนุญาต อีกทั้งควบคุมข้อสัญญา และการโฆษณา ซึ่งหากมีผู้ใดฝ่าฝืนก็จะมีโทษทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้

อนึ่ง ในขณะนี้ประเทศอังกฤษกำลังจะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการให้สินเชื่อแก่ผู้บริโภคฉบับใหม่ ได้แก่ Consumer Credit Act 2006 ซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงกฎหมายที่สำคัญเกี่ยวกับสินเชื่อเพื่อการบริโภคตามพระราชบัญญัติฉบับเดิมในบางมาตรา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับความคุ้มครองที่ดีขึ้น โดยพระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้จะมีกฎหมายข้อบังคับที่เข้มงวดกับธุรกิจการให้สินเชื่อที่ไม่เป็นธรรม และพยายามปรับปรุงข้อกฎหมายให้มีความทันสมัย

เพื่อสามารถรองรับธุรกิจการให้สินเชื่อที่มีอยู่ในปัจจุบันได้อย่างทั่วถึง อีกทั้งมีบริการรับเรื่องราวร้องทุกข์โดยไม่เสียค่าธรรมเนียมด้วย ซึ่งมีการคาดการณ์ว่าพระราชบัญญัติฉบับใหม่นี้น่าจะมีผลใช้บังคับในช่วงฤดูใบไม้ร่วงปี 2007 หรืออย่างช้าที่สุดก็น่าจะก่อนเมษายน 2008

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้ให้ความสำคัญในการคุ้มครองผู้ซื้อที่เข้าทำสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง จะเห็นได้จากการที่ในแต่ละมลรัฐได้จัดทำพระราชบัญญัติการซื้อขายปลีกในระบบการผ่อนชำระราคาไว้โดยเฉพาะ ซึ่งมีมาตรการทางกฎหมายในการมุ่งควบคุมการเข้าทำสัญญาการผ่อนชำระสินค้าไม่ว่าจะเป็น retail installment contracts หรือ retail charge agreements ก็ตาม ล้วนตกอยู่ภายใต้บังคับแห่ง Retail Installment Sales Act ทั้งสิ้น และตามพระราชบัญญัตินี้มีได้จำกัดว่าการซื้อขายผ่อนส่งที่จะได้รับความคุ้มครองจะต้องมีการผ่อนชำระเป็นจำนวนงวด ฉะนั้น ผู้ซื้อที่เข้าทำสัญญาหรือข้อตกลงในการผ่อนชำระสินค้าไม่ว่าจะมีการผ่อนชำระราคาเป็นจำนวนงวดก็ตาม ย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายทั้งสิ้น จากการศึกษาทำให้เห็นว่า Retail Installment Sales Act จะเน้นในการให้ความคุ้มครองทางด้านสัญญา กล่าวคือ มีการกำหนดให้ต้องทำสัญญาเป็นหนังสือ และต้องมีรายละเอียดครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด โดยเฉพาะในรายละเอียดเกี่ยวกับราคาสินค้าจะต้องแสดงให้เห็นอย่างชัดเจนในสัญญาถึงความแตกต่างของราคาเงินสด กับ ราคาผ่อนส่ง และค่าธรรมเนียม ดอกเบี้ย หรือค่าใช้จ่ายอื่นใดด้วย เพื่อให้ผู้ซื้อได้รับข้อมูลที่ถูกต้อง อีกทั้ง ยังมีบทบัญญัติที่ห้ามมิให้มีข้อตกลงใด ๆ ในสัญญาอันมีลักษณะเป็นการเอาเปรียบต่อผู้ซื้อ เช่น ข้อสัญญาที่ให้สิทธิต่อผู้ขายในการเรียกร้องให้ผู้ซื้อชำระเงินก่อนวันที่ได้ตกลงในสัญญา แม้ผู้ซื้อจะมีได้ทำผิดสัญญา เป็นต้น นอกจากนี้ ตามพระราชบัญญัตินี้ยังให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งในกรณีที่ผู้ซื้อต้องการชำระค่าสินค้าทั้งหมดก่อนครบกำหนดในสัญญา ผู้ซื้อย่อมสามารถทำได้ตลอดเวลา ถึงแม้ในสัญญาจะมีข้อตกลงเป็นอย่างอื่นก็ตาม และเพื่อให้มีการบังคับตามพระราชบัญญัตินี้ หากผู้ใดฝ่าฝืนจะมีโทษทางอาญาตามที่กฎหมายกำหนดไว้สำหรับผู้ซื้อก็สามารถยกขึ้นอ้างได้ว่า สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาที่ฝ่าฝืน และผู้ซื้อไม่ต้องรับผิดในค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายอื่นใดตามสัญญานั้น

สำหรับในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อในการซื้อขายผ่อนส่งดังในต่างประเทศ ฉะนั้น จึงต้องนำกฎหมายที่มีอยู่ในขณะนี้มาปรับใช้กับปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งยังไม่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ทั้งหมด กล่าวคือ หากพิจารณาจากประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขายนั้น จะเห็นได้ว่า มิได้เป็นบทบัญญัติที่รองรับการซื้อขายผ่อนส่งที่มีการให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้า ซึ่งผู้ซื้อจะต้องเข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้ากับผู้ให้สินเชื่อ ฉะนั้น ถึงแม้การซื้อขายผ่อนส่งจะเป็นการซื้อขายประเภทหนึ่งก็ตาม แต่เมื่อรูปแบบของการ

ซื้อขายผ่านส่งได้เปลี่ยนแปลงไป จึงทำให้บทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ไม่สามารถรองรับต่อข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นได้ ฉะนั้น เมื่อผู้ซื้อสินค้าผ่านส่งไม่ได้รับความเป็นธรรม จากการเข้าทำสัญญา ก็อาจแสวงหาความเป็นธรรมจากราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ซึ่งเป็นกฎหมายที่ให้อำนาจศาลในการพิจารณาสัญญาที่มีลักษณะไม่เป็นธรรม ให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี แต่ผู้ซื้อที่จะได้รับความคุ้มครอง จะต้องมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดี จึงทำให้ผู้ซื้อ น้อยรายที่จะแสวงหาความเป็นธรรมโดยวิธีนี้ แต่อย่างไรก็ดี ในกรณีที่เป็นการซื้อขายผ่านส่งจาก ผู้ประกอบธุรกิจขายตรงหรือตลาดแบบตรง ผู้ซื้อย่อมได้รับความคุ้มครองภายใต้พระราชบัญญัติ ขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 นอกจากนั้น เมื่อพิจารณาพระราชบัญญัติคุ้มครอง ผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ที่ให้อำนาจแก่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาในการกำหนดให้ธุรกิจ ใดเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญาได้ตามมาตรา 35 ทวิ วรรคหนึ่ง นั้น ถึงแม้มาตรการทางกฎหมาย ตามพระราชบัญญัตินี้จะเป็นมาตรการในเชิงป้องกันปัญหา คือ มีการควบคุมเนื้อหาสาระสำคัญของ สัญญาก่อนที่จะมีการทำสัญญา แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ในขณะนี้ยังไม่มีประกาศให้ธุรกิจการ ซื้อขายผ่านส่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา

จากการเปรียบเทียบลักษณะทางกฎหมาย ระหว่างกฎหมายในต่างประเทศและ กฎหมายไทย จะเห็นได้ว่า ในต่างประเทศได้บัญญัติกฎหมายเฉพาะเพื่อควบคุมการซื้อขายผ่านส่ง หากแต่ในประเทศไทยยังไม่มีกฎหมายเฉพาะที่จะสามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่านส่ง ได้อย่างตรงจุด ฉะนั้น เมื่อเกิดปัญหาขึ้น เช่น ในกรณีผู้ซื้อผิดสัญญา และมีการนำคดีขึ้นสู่ศาล โดยส่วนใหญศาลจะบังคับการให้เป็นไปตามสัญญานั้น ทั้งนี้เพราะตามประมวลกฎหมายแพ่ง และพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมสัญญานั้น อยู่บนพื้นฐานของหลักเสรีภาพในการทำสัญญา และ เคารพความศักดิ์สิทธิ์แห่งการแสดงเจตนาของคู่สัญญา ดังนั้น ข้อสัญญาต่าง ๆ แม้จะมีการ กำหนดเงื่อนไขในสัญญาให้แตกต่างจากบทบัญญัติในกฎหมาย ถ้ามิใช้กรณีเกี่ยวกับความสงบ เรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนแล้ว สัญญานั้นย่อมมีผลบังคับได้ ฉะนั้น ผู้ซื้อจึงต้อง ถูกบังคับให้รับผิดตามสัญญาที่มีลักษณะเป็นการเอาเปรียบผู้ซื้อผู้นั้นเอง

ดังนั้น เมื่อธุรกิจการซื้อขายผ่านส่งเป็นธุรกิจที่มีอิทธิพลต่อผู้ซื้อในสังคมปัจจุบัน ในขณะที่เดียวกันผู้ประกอบการต่างมีการขยายกิจการและปรับกลยุทธ์การขายเพื่อจูงใจผู้ซื้อ ตลอดเวลา เนื่องจากการซื้อขายผ่านส่งเป็นธุรกิจที่ได้รับผลประโยชน์ตอบแทนสูง โดยเฉพาะอัตรา ดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมอื่น ๆ ซึ่งมูลเหตุจูงใจที่สำคัญมาจากการที่ประเทศไทยยังไม่มีมาตรการ ทางกฎหมายในการควบคุมการซื้อขายผ่านส่งโดยตรง จึงเป็นโอกาสที่ผู้ประกอบการสามารถ

กำหนดข้อสัญญาต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ของตนได้โดยง่าย และถึงแม้ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา จะมีความพยายามจัดทำร่างพระราชบัญญัติการเช่าซื้อและการซื้อขายผ่อนส่ง พ.ศ.... เมื่อพิจารณาจากร่างพระราชบัญญัตินี้จะมีมาตรการทางกฎหมายคล้ายกับ Consumer Credit Act 1974 ของประเทศอังกฤษ คือ มีการนำระบบใบอนุญาตมาใช้ในการควบคุมธุรกิจการเช่าซื้อซื้อขายผ่อนส่ง มีการควบคุมการโฆษณา มีการควบคุมสัญญา และกำหนดสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบของคู่สัญญา และที่สำคัญคือ เป็นมาตรการทางกฎหมายที่รองรับรูปแบบของการเช่าซื้อซื้อขายผ่อนส่งที่มีการให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้าได้อย่างเป็นระบบ แต่อย่างไรก็ตาม ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ ยังมีข้อด้อยอันเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการนำมาใช้ คือ การให้คำจำกัดความคำว่า ซื้อขายผ่อนส่งให้หมายถึง การซื้อขายสินค้าที่มีเงื่อนไขว่า ผู้ซื้อจะต้องผ่อนชำระราคาให้ผู้ขายตั้งแต่สองงวดขึ้นไป และกรรมสิทธิ์ในสินค้ายังไม่โอนไปยังผู้ซื้อจนกว่าจะได้ชำระราคาครบถ้วนแล้ว การให้คำจำกัดความในลักษณะนี้ ทำให้ขอบเขตการบังคับใช้กฎหมายอยู่ในวงจำกัดอย่างมาก เพราะตามที่ได้นำเสนอถึงรูปแบบการเช่าซื้อซื้อขายผ่อนส่งในปัจจุบันนี้ จะไม่มีข้อตกลงในการหวงกรรมสิทธิ์แต่อย่างใด

จากการศึกษาพบว่า มาตรการที่จะนำมาใช้ในการควบคุมการเช่าซื้อซื้อขายผ่อนส่งในขณะนี้ มี 3 มาตรการด้วยกัน คือ

1. การควบคุมโดยให้มีการยกร่างพระราชบัญญัติเพื่อควบคุมธุรกิจการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคโดยเฉพาะ ดังเช่นในกฎหมายของอังกฤษและสหรัฐอเมริกา
2. การควบคุมโดยประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา ในการกำหนดให้ธุรกิจใดเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา ตามมาตรา 35 ทวิ วรรคหนึ่ง แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541

3. การควบคุมโดยจัดทำแบบสัญญามาตรฐานขึ้น

เมื่อพิจารณาแล้ว การใช้มาตรการในข้อ 1 นั้น ย่อมเป็นมาตรการที่สามารถควบคุมการให้สินเชื่อเพื่อการบริโภคได้ทั้งระบบ และสามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างดีที่สุด แต่กระบวนการในการยกร่างพระราชบัญญัตินั้นล้วนแต่มีขั้นตอนในการจัดทำที่ใช้ระยะเวลานาน และเมื่อพิจารณาถึงสถานการณ์ทางการเมืองของประเทศไทยในขณะนี้ ที่ยังมีได้มีการจัดตั้งรัฐบาลที่มาจากทางเลือกตั้ง เพราะกระบวนการร่างรัฐธรรมนูญยังไม่แล้วเสร็จ จึงเห็นได้ว่า การยกร่างพระราชบัญญัติคงเป็นไปได้ยาก ฉะนั้น จึงควรกลับมาพิจารณามาตรการทางกฎหมายที่สามารถนำมาบังคับใช้ได้เป็นรูปธรรมมากกว่าการยกร่างพระราชบัญญัติ นั่นคือ การใช้มาตรการในข้อ 2 ซึ่ง เป็นมาตรการในเชิงป้องกันปัญหา กล่าวคือ เป็นการคุ้มครองก่อนการทำสัญญาซึ่งจะมีการควบคุมล่วงหน้าโดยการนำมาตรฐานนิติบัญญัติในการตรวจสอบเนื้อหาสาระสำคัญ

ของสัญญาก่อนที่จะมีการทำสัญญา และมีหลักการในการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในด้านสัญญา เป็นสำคัญจึงน่าจะเป็นกฎหมายที่สามารถรองรับต่อปัญหาที่เกิดขึ้นได้ในเบื้องต้น ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรมีการประกาศให้ธุรกิจการซื้อขายผ่อนส่งเป็นธุรกิจที่ควบคุมสัญญา โดยอาศัยอำนาจตามมาตรา 35 ทวิ แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 นอกจากนั้นในมาตรา 35 ทวิ วรรคสอง ที่กำหนดให้คณะกรรมการว่าด้วยสัญญา จะให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาตามแบบที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนดก็ได้ นั้น จุดนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า นอกจากคณะกรรมการจะควบคุมโดยการออกประกาศแล้ว คณะกรรมการอาจจัดทำตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานที่ควรนำมาใช้ในธุรกิจซื้อขายผ่อนส่งด้วย เพื่อให้ประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา สามารถนำไปใช้ได้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น และเพื่อให้ผู้ประกอบธุรกิจจัดทำสัญญาหรือกำหนดเนื้อหาของสัญญาตามแนวทางที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญาได้วางไว้

จากนี้ ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นเปรียบเทียบกับกฎหมายต่างประเทศ เพื่อใช้เป็นแนวทางในการวางหลักเกณฑ์ในประกาศควบคุมธุรกิจของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และ เพื่อเป็นแนวทางในการนำมาใช้กำหนดเป็นข้อสัญญาในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานทั้งนี้เพื่อให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากการซื้อขายผ่อนส่งมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์ โดยแยกตามลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ดังนี้

1. ปัญหาที่เกิดจากการโฆษณาเชิญชวนให้เข้าสมัครเป็นสมาชิกบัตรเพื่อผ่อนชำระสินค้า⁵⁰

คำโฆษณาเชิญชวนตามแผ่นพับหรือการโฆษณาในรูปแบบอื่น ๆ นั้น มีผลต่อการตัดสินใจของผู้ซื้ออย่างมาก และส่วนใหญ่จะทำให้ผู้ซื้อคล้อยตามไปกับคำโฆษณานั้น ๆ ได้ง่าย เช่น คล่องตัวในการจับจ่าย เลือกรุ่นได้ไม่จำกัด ที่นี้ 1,000 บาท ก็ผ่อนได้ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ทำให้ผู้ซื้อส่วนใหญ่เข้าทำสัญญาโดยขาดความระมัดระวัง เกี่ยวกับปัญหานี้ในประเทศอังกฤษได้วางมาตรการทางกฎหมายไว้ใน Consumer Credit Act 1974 ให้มีบทบัญญัติในการควบคุมการโฆษณาที่ผู้โฆษณาได้กระทำเพื่อเป็นการส่งเสริมธุรกิจของตน โดยได้ให้อำนาจแก่รัฐมนตรีในการวางกฎเกณฑ์เพื่อกำหนดรูปแบบและสาระของโฆษณาว่า จะต้องมีการเปิดเผยในเรื่องจำนวนเงินที่ชัดเจน เช่น ราคาสินค้าที่แท้จริง, ราคาเงินผ่อน, อัตราดอกเบี้ย, เงินมัดจำ และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่ลูกค้าจะต้องชำระ และจะต้องมีคำเตือนให้ลูกค้าเห็นอย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิด

⁵⁰ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 67.

สำหรับในประเทศไทยนั้น พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ได้วางมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองผู้บริโภคในด้านการโฆษณา โดยให้มีคณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณามีอำนาจหน้าที่ในการควบคุมดูแลการโฆษณาสินค้า หรือบริการไม่ให้มีการใช้ข้อความที่เป็นการไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค และในมาตรา 22 วรรคสอง (2) แห่งพระราชบัญญัติฉบับนี้ ได้บัญญัติให้ข้อความที่จะก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าหรือบริการไม่ว่าจะกระทำโดยใช้หรืออ้างอิงรายงานทางวิชาการ สถิติ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใดอันไม่เป็นความจริง หรือเกินความจริง หรือไม่ก็ตาม ให้ถือเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้บริโภค ซึ่งหากมีการฝ่าฝืนมาตรา 22 คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณา มีอำนาจออกคำสั่งให้แก้ไขข้อความ หรือวิธีการในการโฆษณา หรือให้โฆษณาเพื่อแก้ไขความเข้าใจผิดของผู้บริโภคที่อาจเกิดขึ้นแล้วตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณากำหนดก็ได้ ตามมาตรา 27

จึงเห็นได้ว่า ถึงแม้ในประเทศไทยจะไม่มีกฎหมายเฉพาะในการควบคุมการโฆษณาในธุรกิจการให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้าดังในประเทศอังกฤษก็ตาม แต่มาตรการในการควบคุมการโฆษณาตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 นี้ ก็อาจเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นนี้ได้ เพราะปัญหาที่เกิดจากการโฆษณาเชิญชวนในขณะนี้ก็คือ การมุ่งโฆษณาให้ผู้ซื้อเห็นถึงแต่ประโยชน์จากการซื้อขายผ่อนส่ง อำนาจการจับจ่ายใช้สอย โดยมีได้บอกรายละเอียดอื่น ๆ ที่ควรแจ้งให้ผู้ซื้อทราบให้ครบถ้วน จึงอาจก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสาระสำคัญเกี่ยวกับสินค้าได้ โดยเฉพาะในเรื่องของราคาสินค้า ฉะนั้น การโฆษณาเชิญชวนในลักษณะนี้ จึงเป็นข้อความที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ซื้อ อาศัยอำนาจตามมาตรา 27 คณะกรรมการว่าด้วยการโฆษณาควรแก้ไขข้อความในคำโฆษณาเชิญชวนนี้ ให้มีการบอกรายละเอียดเกี่ยวกับราคาสินค้าที่แท้จริง, ราคาเงินผ่อน, อัตราดอกเบี้ย, ค่าธรรมเนียม รวมทั้งค่าใช้จ่ายอื่นใดที่ผู้ซื้อจะต้องชำระในกรณีผิดนัดชำระหนี้ โดยใช้ตัวอักษรที่มีขนาดใหญ่พอที่ผู้ซื้อจะสามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เพื่อมิให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งรายละเอียดเหล่านี้แม้จะไม่ใช่ผลดีต่อการโฆษณาขายสินค้า แต่อย่างไรก็ควรมี เพราะจะทำให้ผู้ซื้อสามารถยับยั้งชั่งใจได้ว่า ต้องการสินค้านั้นๆ จริงหรือไม่ และจะสามารถผ่อนชำระสินค้าได้ตลอดจนครบทุกงวดหรือไม่ มิฉะนั้น ผู้ซื้ออาจต้องรับภาระดอกเบี้ยที่เพิ่มขึ้น ทำให้มูลค่าสินค้านั้นแพงขึ้นโดยไม่สมควรนั่นเอง

2. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ข้อมูลแก่ผู้ซื้อเกี่ยวกับข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญาไม่ครบถ้วน⁵¹

⁵¹ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 70.

รายละเอียดของสัญญาที่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งจะสามารถรับทราบได้นั้น มาจากใบสมัครสมาชิกบัตรเพื่อผ่อนชำระสินค้า ซึ่งในใบสมัครจะมีข้อกำหนดและเงื่อนไขของสัญญาไว้ให้อ่าน นอกจากนั้น ยังมีบันทึกข้อตกลงเพิ่มเติมซึ่งเป็นเอกสารการซื้อขายสินค้าผ่อนส่ง ซึ่งจะมีรายละเอียดเกี่ยวกับชนิดของสินค้า, ราคาสินค้า, ค่างวดชำระต่อเดือน, ระยะเวลาการผ่อนชำระ, อัตราค่าธรรมเนียม เป็นต้น จะเห็นได้ว่า ยังขาดรายละเอียดในเรื่องอื่นๆ อีก เช่น ราคาสินค้าสุทธิ เมื่อได้รวมค่าธรรมเนียมและดอกเบี้ยแล้ว, ราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาเงินสดกับราคาเงินผ่อน, อัตราดอกเบี้ย, อัตราค่าธรรมเนียม, ค่าปรับในกรณีผิดนัดชำระหนี้ เป็นต้น จึงทำให้ผู้ซื้อไม่อาจทราบถึงข้อมูลทั้งหมดเกี่ยวกับสินค้าที่จะซื้อได้

เกี่ยวกับปัญหานี้ ในประเทศอังกฤษได้วางมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมรูปแบบของสัญญา โดยให้รัฐมนตรีมีอำนาจในการออกกฎเพื่อกำหนดลักษณะของข้อมูลที่ต้องเปิดเผยให้ผู้ซื้อทราบก่อนการทำสัญญา และมีอำนาจในการออกกฎเพื่อกำหนดรูปแบบของสัญญาการให้สินเชื่อ โดยแบ่งเนื้อหาในสัญญาเป็น 5 ประการ ได้แก่ ชื่อของสัญญาที่อธิบายลักษณะของสัญญา ชื่อและที่อยู่ของคู่สัญญา เงื่อนไขทางการเงิน ข้อมูลอื่น ๆ เกี่ยวกับเงื่อนไขในสัญญา และบทบัญญัติเพื่อคุ้มครองผู้ซื้อ กล่าวคือ ผู้ซื้อต้องได้รับสำเนาข้อสัญญาและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนการลงนามในสัญญา

ในประเทศสหรัฐอเมริกา ก็ได้วางมาตรการทางกฎหมายในการควบคุมรูปแบบของสัญญาซื้อขายผ่อนส่ง โดยต้องจัดทำสัญญาให้เป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด คือ จะต้องทำเป็นหนังสือ และผู้ขายมีหน้าที่ต้องให้สำเนาสัญญาหรือเอกสารอื่น ๆ ที่ผู้ขายกำหนดแก่ผู้ซื้อ สิ่งที่สำคัญก็คือ สัญญาจะสมบูรณ์ได้ต่อเมื่อมีรายละเอียดที่สำคัญครบถ้วนตามที่กฎหมายกำหนด ดังนี้

1. จะต้องมีการแจ้งเตือนผู้ซื้อ โดยใช้ตัวอักษรที่เห็นได้อย่างเด่นชัดว่า ผู้ซื้อต้องอ่านสัญญาก่อนลงนามในสัญญานั้น และผู้ซื้อจะได้สำเนาสัญญาการซื้อขายที่ได้ลงนามไปแล้วฉบับหนึ่ง
2. ในสัญญาจะต้องลงชื่อทั้งฝ่ายผู้ขายและฝ่ายผู้ซื้อ
3. จะต้องมีที่อยู่ของสถานที่ประกอบธุรกิจของผู้ขาย และที่อยู่ของผู้ซื้อ
4. ในสัญญาจะต้องบอกถึงประเภทของสินค้าที่ซื้อขายกัน
5. ราคาสินค้า
6. ราคาเงินสด (ถ้ามี) ที่ผู้ซื้อจะต้องชำระ
7. ต้องบอกถึงราคาที่แตกต่างกันระหว่างราคาในข้อ 5 กับ ข้อ 6

8. จำนวนราคาสินค้าสุทธิ ซึ่งได้รวมค่าประกัน, ค่าธรรมเนียมของทางร้านค้า, ดอกเบี้ย
9. ราคารวมของสินค้าที่ซื้อขายในระบบการผ่อนชำระราคา โดยต้องเปรียบเทียบให้เห็นว่า เป็นจำนวนที่แตกต่างกับราคาการซื้อเงินสดเพียงใด
10. ระยะเวลาที่ผู้ซื้อต้องผ่อนชำระ รวมถึงจำนวนเงินที่ต้องชำระต่องวดว่าเป็นจำนวนเท่าใด และจะครบกำหนดที่ต้องชำระค่าสินค้าเมื่อใด

ฉะนั้น การแก้ไขปัญหานี้ในเรื่องนี้ ผู้เขียนเห็นว่าควรมีการกำหนดหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ให้มีการแจกแจงถึงรายละเอียดที่สำคัญให้ครบถ้วนเหมือนในกฎหมายของสหรัฐอเมริกา และที่สำคัญคือ ควรมีการกำหนดอัตราดอกเบี้ย, อัตราค่าธรรมเนียมในกรณีผิดนัดชำระหนี้ให้ผู้ซื้อทราบ ว่า ทางผู้ให้สินเชื่อจะคิดในอัตราไม่เกินร้อยละเท่าใด อีกทั้งควรใส่รายละเอียดเกี่ยวกับค่าปรับ และค่าใช้จ่ายในการติดตามทวงถามด้วย เพื่อให้ผู้ซื้อได้ทราบถึงข้อมูลสำคัญ เพื่อประกอบการตัดสินใจว่าจะเข้าทำสัญญาการผ่อนชำระสินค้านี้หรือไม่

ในเรื่องการตัดสินใจของผู้ซื้อในการเข้าทำสัญญานี้ มีประเด็นที่ควรทำการศึกษาต่อไป คือ เมื่อข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ผู้ซื้อจะทราบได้นั้นอยู่ในตัวสัญญาที่ผู้ซื้อจะต้องเข้าทำ ซึ่งในความเป็นจริงนั้นผู้ซื้อจะได้เห็นสัญญาที่ต้องลงนามต่อเมื่อผู้ซื้อตกลงเข้าทำสัญญา เพราะโดยส่วนใหญ่แล้ว หากผู้ซื้อเข้าไปติดต่อพนักงานของทางร้านค้าเพื่อขอดูสัญญาที่ต้องลงนามก่อนการตัดสินใจเลือกซื้อสินค้านั้น พนักงานของทางร้านมักไม่ให้ความสะดวกในเรื่องนี้นอกจากผู้ซื้อตัดสินใจจะซื้อสินค้านั้นจริง ๆ พนักงานของร้านจึงจะนำสัญญาดังกล่าวไปกรอกข้อมูลเกี่ยวกับราคาเพื่อให้ผู้ซื้อลงนามต่อไป ฉะนั้น จึงอาจเป็นไปได้ว่า เมื่อผู้ซื้อเห็นรายละเอียดทั้งหมดแล้ว ผู้ซื้ออาจต้องการเปลี่ยนใจไม่ยอมผ่อนชำระสินค้านั้น ในประเด็นนี้ ประเทศอังกฤษได้คุ้มครองผู้ซื้อให้ผู้ซื้อสามารถได้รับข้อสัญญา และเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนการลงนามในสัญญา ซึ่งเป็นมาตรการที่ดี เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถรับทราบข้อมูลและตัดสินใจอีกครั้งได้ แต่ในเมื่อประเทศไทยยังไม่มีมาตรการดังเช่นในประเทศอังกฤษ จึงอาจเกิดประเด็นขึ้นมา ดังนี้

(1) ถ้าผู้ซื้อที่ตกลงซื้อสินค้าผ่อนส่ง และได้รับข้อสัญญานั้นมา แต่ผู้ซื้อยังไม่ลงนามในสัญญา เพราะเมื่ออ่านรายละเอียดแล้วผู้ซื้อเกิดเปลี่ยนใจไม่ต้องการผ่อนชำระสินค้านั้นแล้วในกรณีนี้ยอมทำได้และไม่มีปัญหาอันใด

(2) จากกรณีเหมือนใน (1) แต่เปลี่ยนข้อเท็จจริงว่า ผู้ซื้อได้ลงนามในสัญญาแล้ว หลังจากนั้นจึงได้อ่านข้อสัญญา และผู้ซื้อมีความต้องการเลิกสัญญาจะทำได้หรือไม่ เพราะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญา แต่เป็นเพียงความประสงค์ของผู้ซื้อแต่ฝ่ายเดียวที่ต้องการเลิกสัญญา

กรณีนี้จึงเป็นประเด็นที่ผู้เขียนต้องการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อ และเมื่อทำการศึกษากฎหมายประเทศอังกฤษ Consumer Credit Act 1974 ใน Section 57 ได้กำหนดให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายในการเจรจาทำสัญญา การให้สินเชื่อสามารถถอนตัวออกจากการเจรจาโดยแจ้งให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบได้ทุกเวลา นอกจากนั้น ในกรณีที่สัญญาสามารถยกเลิกได้ ผู้ซื้อต้องได้รับแจ้งถึงวิธีการยกเลิกสัญญาดังกล่าว สำหรับในประเทศไทยนั้น ถ้าตามกรณีของปัญหาใน (2) นี้ เป็นการที่ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งซื้อสินค้าจากธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง ผู้ซื้อย่อมได้รับความคุ้มครองตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545 คือผู้ซื้อมีสิทธิเลิกสัญญาได้โดยที่ไม่ต้องมีเหตุผลใด ๆ ทั้งสิ้นในการบอกเลิกสัญญา แต่ผู้ซื้อที่ต้องการเลิกสัญญานั้น ต้องส่งหนังสือแสดงเจตนาไปยังผู้ประกอบการธุรกิจภายใน 7 วัน นับแต่วันที่ได้รับสินค้าหรือบริการ

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งจากบริษัทห้างร้านทั่วไป ที่มีใช้การซื้อสินค้าจากธุรกิจขายตรงและตลาดแบบตรง ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายที่จะให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในกรณีของประเด็นตาม (2) นี้ จึงทำให้ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่เข้าลงนามในสัญญาแล้วไม่สามารถเลิกสัญญาได้ เพราะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญาโดยข้อสัญญาหรือโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ฉะนั้น เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่ได้เข้าทำสัญญาแล้ว ให้ยังมีโอกาสในการพิจารณาข้อสัญญาให้ถี่ถ้วนและไตร่ตรองว่าต้องการผูกพันตามสัญญาผ่อนชำระสินค้านี้หรือไม่ ผู้เขียนจึงขอเสนอความเห็นที่ ในกรณีที่แม้ผู้ซื้อจะลงนามในสัญญาแล้ว และถึงแม้จะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญา แต่ในขณะที่ยังมีได้มีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ให้ผู้ซื้อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ซึ่งหลักการนี้ควรมีการกำหนดไว้ในประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานด้วย

ประเด็นที่ควรพิจารณาต่อไป คือ เมื่อผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งได้ตกลงเข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้าเรียบร้อยแล้ว ผู้ให้สินเชื่อมีหน้าที่ต้องส่งมอบสัญญาให้แก่ผู้ซื้อ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 35 อัญญา แห่งพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541 ที่บัญญัติให้ผู้ประกอบการธุรกิจมีหน้าที่ต้องส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาและแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาที่เป็นทางปฏิบัติตามปกติสำหรับการประกอบธุรกิจประเภทนั้น ๆ หรือภายในระยะเวลาที่คณะกรรมการว่าด้วยสัญญากำหนด โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษาสุดแต่ระยะเวลาใดจะถึงก่อน

หากผู้ประกอบการผู้ใดไม่ส่งมอบสัญญาที่มีข้อสัญญาหรือมีข้อสัญญาและแบบถูกต้องตามมาตรา 35 ทวิ ให้แก่ผู้บริโภคภายในระยะเวลาตามมาตรา 35 อัญญา ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งปี หรือปรับไม่เกินหนึ่งแสนบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ ตามมาตรา 57

3. ปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ซื้อขายแบบผ่อนส่ง⁵²

ประเด็นหลักของปัญหาก็คือ การซื้อสินค้าแบบผ่อนชำระราคานั้น จะมีการคิดดอกเบี้ย ค่าธรรมเนียม และค่าใช้จ่ายอื่นใดตามที่ผู้ขายกำหนดรวมไว้ในราคาของผู้ซื้อต้องผ่อนชำระด้วย ซึ่งการคิดดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมนี้ ผู้ขายจะคิดจากยอดเงินต้นที่ปรากฏตามราคาของสินค้า โดยมีได้คำนึงถึงระยะเวลาที่ผ่านไปว่าได้มีการผ่อนชำระเป็นงวด ๆ ซึ่งยอดคงค้างลดลง ดอกเบี้ยจึงควรลดลงด้วย จึงทำให้ผู้ซื้อยังคงต้องผ่อนชำระทุก ๆ เดือนเท่ากัน ผลก็คือ เงินต้นลดแต่ดอกเบี้ยไม่ลดลงนั่นเอง

นอกจากนั้น ยังมีประเด็นปลีกย่อยที่อาจเป็นปัจจัยที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับราคาสินค้าที่ซื้อขายผ่อนส่ง ได้แก่ การที่ร้านค้ามักจะติดป้ายแสดงราคาของสินค้าที่สามารถผ่อนชำระราคาได้ไว้คร่าว ๆ เท่านั้น เช่น ราคาสินค้าเงินสด, อัตราดอกเบี้ยผ่อนชำระ, จำนวนงวดที่ต้องผ่อนชำระ, อัตราที่ต้องชำระต่องวด เป็นต้น จึงเห็นได้ว่า การแสดงราคานี้ มิได้แสดงถึงข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดที่ควรให้ผู้ซื้อทราบในเบื้องต้น คือ

(1) ราคาสินค้าเงินสด เมื่อรวมกับอัตราดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมที่ผู้ซื้อต้องชำระแล้ว มียอดรวมทั้งสิ้นเป็นจำนวนเท่าใด

(2) ความแตกต่างระหว่างราคาสินค้าเงินสดกับราคาสินค้าผ่อนชำระ

(3) ควรแจ้งอัตราดอกเบี้ยว่าเป็นอัตราร้อยละเท่าใดต่อปี (เพราะโดยส่วนใหญ่ ทางร้านค้ามักจะแสดงอัตราดอกเบี้ยเป็นอัตราร้อยละต่อเดือน เช่น ตู้เย็น 20 คิว ราคา 33,000 บาท ผ่อนชำระ 10 งวด อัตราดอกเบี้ย 0.8 % จึงทำให้ดูเหมือนคิดดอกเบี้ยต่ำ ซึ่งจริง ๆ แล้ว ดอกเบี้ย 0.8 % นี้ เป็นอัตราดอกเบี้ยต่อเดือน

(4) ควรแจ้งอัตราค่าธรรมเนียมในการผ่อนชำระสินค้าให้ผู้ซื้อทราบ ซึ่งเมื่อรวมกับอัตราดอกเบี้ย ใน (3) แล้ว จะเป็นอัตราร้อยละเท่าใดต่อปี

การแสดงราคาโดยที่มิได้แสดงถึงข้อมูลที่สำคัญทั้งหมดให้ผู้ซื้อทราบนั้น อาจทำให้ผู้ซื้อเข้าใจผิดได้ง่าย ฉะนั้นในเรื่องนี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า ตามร้านค้าที่ให้บริการผ่อนชำระสินค้า ควรแสดงถึงข้อมูลที่สำคัญเกี่ยวกับราคาทั้งหมดให้ผู้ซื้อทราบ แต่อย่างไรก็ดี การที่ผู้เขียนได้เคยนำเสนอไว้ในหัวข้อที่ 2⁵³ ที่ผ่านมา ว่า ควรมีการกำหนดรายละเอียดที่สำคัญไว้ในประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานนั้น

⁵² โปรดดูรายละเอียดในหน้า 72.

⁵³ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 148.

ก็อาจเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาในเรื่องนี้ได้ เพราะผู้เขียนได้เสนอแนะแนวทางเพื่อคุ้มครองผู้ซื้ออีกชั้นหนึ่งไว้ว่า แม้ผู้ซื้อจะลงนามในสัญญาแล้ว และถึงแม้จะไม่มีเหตุแห่งการเลิกสัญญา แต่ในขณะที่ยังมีได้มีการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ ซึ่งหลักการนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาเปรียบเทียบจากกฎหมายของอังกฤษที่ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อ ให้ผู้ซื้อสามารถได้รับข้อสัญญาและเอกสารอื่นที่เกี่ยวข้องทั้งหมดก่อนการลงนามในสัญญาได้ ซึ่งเป็นมาตรการที่ดี เพื่อให้ผู้ซื้อสามารถรับทราบข้อมูลและตัดสินใจอีกครั้งได้ ฉะนั้น เมื่อมาตรการทางกฎหมายของไทย ไม่สามารถบังคับได้อย่างกฎหมายอังกฤษ ผู้เขียนจึงได้เสนอแนะแนวทางว่า ในขณะที่ผู้ซื้อยังมีได้ รับมอบสินค้า ให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้ แม้ผู้ซื้อจะลงนามในสัญญาแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพื่อเป็นการคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่ได้เข้าทำสัญญาแล้วให้ยังมีโอกาสในการพิจารณาข้อสัญญาให้ถี่ถ้วน และไตร่ตรองว่าต้องการผูกพันตามสัญญาผ่อนชำระสินค้านั้นหรือไม่⁵⁴

4. ปัญหาในเรื่องการชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนถึงกำหนด⁵⁵

การซื้อขายผ่อนส่งในประเทศไทยนั้น ถึงแม้ผู้ซื้อจะทำการชำระค่าผ่อนส่งสินค้าทั้งหมด ก่อนครบกำหนดก็ตาม ในข้อสัญญายังคงผูกมัดให้ผู้ซื้อต้องจ่ายดอกเบี้ย หรือค่าธรรมเนียมอื่น ๆ อีกด้วย ทำให้ผู้ซื้อที่ตัดสินใจซื้อสินค้าแบบผ่อนชำระราคานั้นต้องรับภาระดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมเสมอ ไม่ว่าจะจ่ายเร็วขึ้นเท่าไรก็ตาม แต่ในประเทศอังกฤษนั้น ผู้ซื้อจะชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนถึงกำหนดชำระก็ยอมทำได้ ยิ่งไปกว่านั้น เงินที่จะต้องชำระนี้จะต้องลดอัตราดอกเบี้ยลงอีก (statutory rebate of interest) ตามที่บัญญัติไว้ใน Consumer Credit Act 1974 Section 94 ส่วนในประเทศสหรัฐอเมริกา พระราชบัญญัติ Retail Installment Sale Act ก็ได้คุ้มครองสิทธิของผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งเกี่ยวกับปัญหานี้ไว้ใน § 56-1-2 (J) โดยให้ผู้ซื้อชำระค่าสินค้าทั้งหมด ก่อนครบกำหนดในสัญญาซื้อขายผ่อนส่งได้ทุกเวลา ถึงแม้ว่าในข้อสัญญาจะมีข้อตกลงเป็นอย่างอื่นก็ตาม

⁵⁴ ข้อเสนอนี้อาจทำให้ผู้ขาย หรือผู้ให้สินเชื่อเสียหายได้ เช่น เสียหายจากกำไรที่ควรจะได้ หรือเสียหายจากการเตรียมการที่จะส่งมอบทรัพย์สิน แต่ความเสียหายเช่นนี้ ผู้ขาย หรือ ผู้ให้สินเชื่อยอมต้องรับภาระเสี่ยงภัยเอง ซึ่งเป็นเรื่องปกติของการประกอบธุรกิจ ยิ่งถ้าเป็นการซื้อขายผ่อนส่งที่เข้าลักษณะของการขายตรงและตลาดแบบตรงแล้ว ผู้ขายย่อมต้องเสี่ยงภัยสูงขึ้นจากสิทธิเลิกสัญญาของผู้ซื้อซึ่งมีสิทธิถึง 7 วัน แม้มีการส่งมอบทรัพย์สินแล้วก็ตาม เป็นไปตามมาตรา 33 แห่งพระราชบัญญัติขายตรงและตลาดแบบตรง พ.ศ. 2545

⁵⁵ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 79.

สำหรับในประเทศไทยนั้น ยังไม่มีมาตรการทางกฎหมายในการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในสัญญาซื้อขายผ่อนส่งโดยเฉพาะ ฉะนั้น ในประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาควรมีหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้อีกทั้งควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน จะสามารถให้ความเป็นธรรมต่อผู้ซื้อได้ ซึ่งผู้เขียนขอเสนอข้อกำหนดในสัญญาเพื่อแก้ไขปัญหานี้ ดังนี้

“เมื่อผู้ซื้อไม่ประสงค์จะผ่อนชำระราคาสินค้าเป็นรายงวดอีกต่อไป ผู้ซื้ออาจทำการชำระเงินค้างงวดที่เหลือทั้งหมดในคราวเดียว ก่อนครบกำหนดในสัญญาการผ่อนชำระสินค้าได้ตลอดเวลา โดยมีหนังสือแจ้งให้ผู้ให้สินเชื่อทราบ ในกรณีนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะต้องให้ส่วนลดแก่ผู้ซื้อในอัตราไม่น้อยกว่าร้อยละห้าสิบของดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมในการซื้อขายผ่อนส่งที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระ”

การกำหนดข้อสัญญาในลักษณะนี้ สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อที่ต้องการชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดก่อนครบกำหนดในสัญญา โดยที่ไม่ต้องแบกรับภาระดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมอื่น ๆ มากจนเกินสมควร

5. ปัญหาในเรื่องการรับประกันความเสียหาย

ประเด็นเกี่ยวกับการรับประกันความเสียหายนี้ มีข้อที่น่าทำการศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อ ดังนี้

ประเด็นแรก คือ กรณีที่ผู้ซื้อผู้ขายตกลงซื้อขายผ่อนส่งกัน และผู้ซื้อได้เข้าทำสัญญากับผู้ให้สินเชื่อแล้ว แต่ผู้ขายยังมิได้ทำการส่งมอบทรัพย์สินนั้น ต่อมาเกิดภัยพิบัติ คือ ความสูญหายหรือเสียหายแก่ตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาภายหลังจากที่กรรมสิทธิ์โอนไปยังผู้ซื้อแล้ว ซึ่งมีใช้ความผิดของลูกหนี้ (ฝ่ายที่ต้องทำการส่งมอบสินค้า) ในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 370 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ถ้าสัญญาต่างตอบแทนมีวัตถุประสงค์เป็นการก่อให้เกิดหรือโอนทรัพย์สินในทรัพย์สินเฉพาะสิ่ง และทรัพย์สินนั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษลูกหนี้มิได้ไซ้ ทานว่าการสูญหรือเสียหายนั้นตกเป็นพับแก่เจ้าหนี้” ผลก็คือภัยพิบัติตกเป็นบาปเคราะห์แก่ผู้ซื้อซึ่งเป็นเจ้าหนี้ในตัวทรัพย์สิน เพราะผู้ซื้อได้รับกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินไปแล้ว ถึงแม้จะยังมิได้มีการส่งมอบทรัพย์สินก็ตาม ฉะนั้น ผู้ซื้อก็ต้องมีหน้าที่ชำระราคาต่อไปโดยไม่มีสิทธิเรียกให้ผู้ขายส่งมอบทรัพย์สินอื่นแทน

ประเด็นนี้ เมื่อพิจารณาในด้านของการซื้อขายผ่อนส่ง ที่ผู้ซื้อจะต้องชำระราคาสินค้าเป็นจำนวนมากกว่าการซื้อสินค้าเงินสด การที่เกิดภัยพิบัติแก่สินค้าอันจะโทษอีกฝ่ายมิได้ ถึงแม้ผู้ขายจะยังมิได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อก็ตาม แต่ในเมื่อกรรมสิทธิ์ได้โอนไปยังผู้ซื้อนับแต่มีการ

ตกลงซื้อขายกัน ทำให้ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งถูกบังคับโดยบทกฎหมายดังกล่าว ให้ยังต้องชำระค่าผ่อนส่งทั้งหมดต่อไป ซึ่งในเมื่อความเสียหายที่เกิดขึ้นนี้ไม่สามารถโทษฝ่ายใดได้ ฉะนั้นการให้ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งที่ยังมิได้รับมอบทรัพย์สิน ยังคงรับบาปเคราะห์ในการชำระราคาที่มีการบวกดอกเบี้ยและค่าธรรมเนียมต่อไป คุณจะไม่เป็นธรรมเท่าใดนัก ซึ่งในประเด็นเดียวกันนี้ หากเป็นกรณีของการเช่าซื้อ เมื่อทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายไปด้วยเหตุสุดวิสัย สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับไปเพราะตัวทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาไม่มีต่อไปแล้ว การได้ใช้หรือได้รับประโยชน์จากตัวทรัพย์สินจึงเป็นไปไม่ได้อีก ฉะนั้น เมื่อสัญญาเช่าระงับ โดยหลักก็ไม่มีนิติสัมพันธ์ ค่าเช่าซื้อในภายภาคหน้าก็ไม่ต้องชำระ⁵⁶

ในเรื่องนี้ ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า เมื่อบทบัญญัติ มาตรา 370 นี้ มีใช้กฎหมายเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงสามารถตกลงไม่ได้ ตามบทบัญญัติ มาตรา 151 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ฉะนั้น ในการซื้อขายผ่อนส่งที่ไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ หากเกิดกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายสูญหายหรือถูกทำลายอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ และโดยที่ผู้ขายยังมีได้ทำการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ ผู้เขียนเห็นว่า ควรให้ความคุ้มครองผู้ซื้อในกรณีนี้ โดยกำหนดข้อสัญญาให้นำหลักกฎหมายในเรื่องผลของสัญญาต่างตอบแทนตาม มาตรา 369 มาใช้ในเรื่องนี้แทน ซึ่งมาตรา 369 บัญญัติว่า “ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้ หรือขอปฏิบัติการชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด” ทั้งนี้เพราะการซื้อขายผ่อนส่งนั้นเป็นลักษณะของสัญญาต่างตอบแทนที่ก่อให้เกิดหนี้ต่อคู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย ที่จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนกันนั่นเอง ซึ่งผลของสัญญาต่างตอบแทนก็คือ การที่คู่สัญญาทั้ง 2 ฝ่าย จะต้องปฏิบัติการชำระหนี้ตอบแทนกันและกัน⁵⁷ ฉะนั้น ถ้าผู้ขายยังมีได้ส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อ แม้ผู้ซื้อผ่อนส่งจะได้กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้นแล้ว และต่อมาเกิดความเสียหายหรือสูญหายอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ขึ้น ผู้ซื้อก็น่าจะมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้เนื่องจากยังมิได้รับมอบทรัพย์สินได้

⁵⁶ ศนันท์กรรณ์ (จำปี) โสติพิพันธุ์, คำอธิบายเช่าทรัพย์สิน-เช่าซื้อ พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม 2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549), น.192.

⁵⁷ ศนันท์กรรณ์ (จำปี) โสติพิพันธุ์, คำอธิบายนิติกรรม-สัญญา พร้อมคำอธิบายในส่วนของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 พร้อมกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 11 กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2549), น. 298.

อาจกล่าวโดยสรุปในประเด็นนี้ได้ว่า ควรเพิ่มหลักเกณฑ์นี้ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและควรจัดทำข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานให้มีหลักการตาม มาตรา 369 โดยมีข้อความดังนี้

“เมื่อผู้ซื้อได้เข้าทำสัญญาผ่อนชำระสินค้าแล้ว แต่ผู้ซื้อยังมิได้รับการส่งมอบสินค้านั้น และสินค้านั้นสูญหรือเสียหายไปด้วยเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ไซ้ ในกรณีนี้ ผู้ซื้อ มิต้องชำระราคาค่าผ่อนส่งรวมถึงค่าธรรมเนียม หรือค่าใช้จ่ายอื่นใดเกี่ยวกับสินค้านั้นอีกต่อไป ส่วนเงินที่ผู้ซื้อได้ทำการชำระไปแล้ว ให้ส่งมอบคืนแก่ผู้ซื้อ”

ประเด็นที่สอง คือ เมื่อผู้ซื้อผู้ขายตกลงซื้อขายผ่อนส่งกัน กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินย่อมโอนมายังผู้ซื้อทันทีที่ทำการซื้อขาย เพราะไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์ และเมื่อผู้ขาย ได้ส่งมอบทรัพย์สินนั้นให้แก่ผู้ซื้อแล้ว ฉะนั้น หนี้ในทรัพย์สิน คือการส่งมอบทรัพย์สินยอมหมดไป และ ผู้ให้สินเชื่อยอมเป็นเจ้าของหนี้ในส่วนของราคาทรัพย์สินอันเป็นหนี้ของผู้ซื้อที่ต้องชำระต่อไปตามจำนวนงวดที่กำหนดไว้ในสัญญา ซึ่งหากเกิดภัยพิบัติ คือ ความสูญหายหรือเสียหายกับทรัพย์สิน ภายหลังจากที่มีการส่งมอบทรัพย์สินอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ ผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งยังคงต้องชำระราคาทรัพย์สินต่อไปจนครบถ้วน ซึ่งเป็นไปตามบทบัญญัติ มาตรา 486 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติว่า “ผู้ซื้อจำต้องรับมอบทรัพย์สินที่ตนได้รับซื้อ และใช้ราคาตามข้อสัญญาซื้อขาย” ในกรณีนี้ ผู้ซื้อจึงไม่สามารถปฏิเสธการชำระราคาได้ เพราะผู้ขายได้ปฏิบัติการชำระหนี้ในส่วนของตน คือ การส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ซื้อแล้ว จึงเหลือแต่หน้าที่ของผู้ซื้อที่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้ต่างตอบแทน คือ การชำระราคา ถึงแม้จะเกิดภัยพิบัติแก่ทรัพย์สินที่ซื้อขายภายหลังจากที่ได้รับมอบทรัพย์สินนั้นไว้ก็ตาม

จากที่กล่าวมานี้ ทำให้เกิดประเด็นขึ้นว่า ควรให้ความคุ้มครองแก่ผู้ซื้อในกรณีนี้หรือไม่ ซึ่งหากนำมาเปรียบเทียบในกรณีการเช่าซื้อ ที่ทรัพย์สินเป็นวัตถุแห่งสัญญาสูญหายหรือถูกทำลาย อันจะโทษฝ่ายใดมิได้ สัญญาเช่าซื้อย่อมระงับ ค่าเช่าซื้อในภายหลังไม่ต้องชำระแต่มีหน้าที่ชำระค่าเช่าซื้อเฉพาะงวดที่ทรัพย์สินยังไม่สูญหาย⁵⁸ ในเรื่องนี้ เมื่อพิจารณาลักษณะของสัญญาเช่าซื้อนั้น เป็นสัญญาที่มีวัตถุประสงค์แบบผสม คือ ผสมระหว่างสัญญาเช่าและค้ำประกันว่าจะขาย ซึ่งผูกพันผู้ให้เช่าฝ่ายเดียว ผู้เช่าซื้อหาผูกพันที่จะต้องซื้อแต่ประการใดไม่⁵⁹ อาจกล่าวได้ว่า

⁵⁸ ศนันทกรรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 56, น.192.

⁵⁹ เเพ็งอ้าง, น.239.

ผู้เช่าซื้อไม่มีหน้าที่ ๆ จะต้องชำระราคาค่าเช่าซื้อจนครบถ้วน⁶⁰ ฉะนั้น เมื่อเกิดกรณีทรัพย์สินที่เช่าซื้อสูญหายหรือถูกทำลายอันจะโทษฝ่ายใดมิได้ การจะให้ผู้เช่าซื้อยังคงต้องชำระค่าเช่าซื้อที่เหลือจนครบเสมือนเป็นการตอบแทนการโอนกรรมสิทธิ์ที่ผู้เช่าซื้อไม่มีทางที่จะได้รับไป ย่อมถือเป็นเรื่องการชำระหนี้โดยปราศจากมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ และแม้จะอ้างว่ามีฐานของสัญญารองรับก็ดูจะฟังไม่ขึ้น เนื่องจากสัญญาเช่าซื้อเป็นสัญญาต่างตอบแทน ค่าเช่าซื้อเป็นเงินที่ได้ให้ เป็นค่าเช่ากับเป็นค่าตอบแทนการโอนกรรมสิทธิ์ที่คาดหมายว่าจะมีขึ้นในอนาคต เมื่อการโอนกรรมสิทธิ์นั้นเป็นที่แน่นอนแล้วว่าไม่อาจเกิดขึ้นได้ การให้เงินตอบแทนสำหรับส่วนนี้ จึงไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสัญญาเช่าซื้ออีกต่อไป เพราะไม่มีอะไรต้องตอบแทนกันอีก⁶¹ แต่ในความเป็นจริง ผู้ประกอบธุรกิจเช่าซื้อ มักกำหนดข้อสัญญาผูกมัดให้ผู้เช่าซื้อต้องชำระราคาต่อไป แม้จะเกิดภัยพิบัติขึ้น ดังนั้น กรณีของการเช่าซื้อ จึงต้องมีการคุ้มครองผู้เช่าซื้อในประเด็นนี้

แต่ในขณะที่การซื้อขายผ่อนส่งนั้น กรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินได้โอนไปยังผู้ซื้อตั้งแต่วเวลาที่มีการตกลงกัน (หมายถึงเฉพาะกรณีไม่มีข้อตกลงในการหน่วงกรรมสิทธิ์) อีกทั้งผู้ขายได้ส่งมอบทรัพย์สินให้ผู้ซื้อแล้ว ผู้ซื้อจึงสมประโยชน์จากการซื้อขายนี้ ผู้ซื้อจึงมีหน้าที่ต้องชำระราคาทรัพย์สินเป็นการตอบแทน ถึงแม้ภายหลังจากส่งมอบทรัพย์สินจะเกิดภัยพิบัติแก่ทรัพย์สินขึ้น การสูญหายหรือเสียหายนี้จึงควรตกเป็นพับแก่ผู้ซื้อ ย่อมเป็นธรรมดาแล้ว ฉะนั้น ประเด็นนี้ผู้เขียนจึงมิได้เสนอให้เป็นหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา แต่อย่างไรก็ตามถ้าในข้อสัญญาที่ผู้ซื้อเช่าทำด้วยนั้น ได้มีข้อตกลงยกเว้นเอาไว้ให้ผู้ซื้อที่ได้รับมอบสินค้าแล้วแต่ต่อมาเกิดภัยพิบัติขึ้น ไม่ต้องชำระราคาค่างวดที่เหลือต่อไป ก็สามารถทำได้ให้เป็นไปตามสัญญานั้น

6. ปัญหาเกี่ยวกับความรับผิดชอบเมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญา⁶²

ข้อสัญญาการผ่อนชำระสินค้าโดยส่วนใหญ่ จะมีข้อตกลงถึงเหตุแห่งการที่ผู้ซื้อผิดสัญญาไว้ และให้สิทธิผู้ให้สินเชื่อในการบอกเลิกสัญญาได้ทันที ซึ่งเป็นลักษณะของการกำหนดความรับผิดชอบฝ่ายเดียว โดยให้ตกเป็นภาระแก่ผู้ซื้อทั้งหมด ทั้งที่ในความเป็นจริง การที่คู่สัญญา 2 ฝ่าย ตกลงเช่าทำสัญญากันนั้น อาจมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้นได้ด้วยกันทั้ง 2 ฝ่าย ฉะนั้น ในที่นี้ ผู้เขียนจะทำการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาดังกล่าวเปรียบเทียบกับกรณีปัญหา

⁶⁰ มานะ พิทยาภรณ์, “ประมวลกฎหมายแพ่งลักษณะเช่าซื้อ,” (วิทยานิพนธ์ชั้นปริญญาเอกทางนิติศาสตร์ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2512) น. 38.

⁶¹ ศนันทกรรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 56, น.192.

⁶² โปรดดูรายละเอียดในหน้า 79.

ในต่างประเทศ เพื่อหาแนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศไทย โดยแยกหัวข้อในการพิจารณาออกเป็น กรณีผู้ซื้อผิดสัญญา และในกรณีฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายผิดสัญญา

(1) กรณีผู้ซื้อผิดสัญญา

เหตุแห่งการที่ผู้ซื้อผิดสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อมักกำหนดไว้ในข้อสัญญา ซึ่งเป็นเหตุที่ก่อให้เกิดปัญหาแก่ผู้ซื้อ สินค้าผ่อนส่งอย่างมากก็คือ การกำหนดข้อตกลงว่า หากผู้ซื้อผิดนัดชำระราคาไม่ว่างงวดหนึ่งงวดใด ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้ทันที ซึ่งในประเทศอังกฤษนั้น เมื่อเกิดกรณีที่ผู้ซื้อทำผิดสัญญา ผู้ให้สินเชื่อจะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ให้ผู้ซื้อทราบเป็นเวลาอย่างน้อยเจ็ดวัน และในหนังสือจะต้องระบุข้อความตามที่ Section 88 แห่ง Consumer Credit Act 1974 บัญญัติไว้ คือ ต้องมีลักษณะของการผิดสัญญา และถ้าการผิดสัญญาดังกล่าวอยู่ในความสามารถของผู้ซื้อที่จะแก้ไขได้ ให้ระบุวิธีการแก้ไข และกำหนดเวลาให้ผู้ซื้อแก้ไขไม่น้อยกว่าเจ็ดวัน อีกทั้งจะต้องบอกถึงผลของการไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวให้ผู้ซื้อเข้าใจอย่างชัดเจน และผู้ให้สินเชื่อไม่อาจที่จะใช้สิทธิของตนบังคับผู้ซื้อไม่ว่าในกรณีใด ๆ ก่อนที่จะครบกำหนดเวลาตามหนังสือบอกกล่าวนี้ หากผู้ซื้อปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ จะถือว่าการผิดสัญญามีได้เกิดขึ้น การที่กฎหมายอังกฤษบัญญัติไว้ดังนั้นก็เป็นการคุ้มครองผู้ซื้อไม่ให้ได้รับความเสียหายเนื่องจากการผิดนัดชำระหนี้ หรือชำระหนี้ล่าช้าเพียงบางงวด นอกจากนั้นหากผู้ซื้อเห็นว่าตนจะต้องรับภาระมากกว่าปกติ คือ จะต้องชำระราคาสินค้าเป็นจำนวนเงินที่สูงกว่าราคาสินค้าตามปกติอย่างชัดเจน ผู้ซื้อสามารถร้องขอต่อศาลได้ และศาลมีอำนาจที่จะแก้ไขข้อสัญญานั้นได้ เป็นไปตาม Section 137 แห่ง Consumer Credit Act 1974

ในกฎหมายอิตาลี ก็ได้ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งจากปัญหาดังกล่าวไว้ในมาตรา 1525 ซึ่งบัญญัติให้ข้อตกลงที่ได้กำหนดให้สัญญาเลิก เมื่อผู้ซื้อไม่ชำระงวดใดงวดหนึ่งเพียงงวดเดียวนั้นเป็นข้อตกลงที่ไม่มีผล หากงวดที่ค้างชำระนั้นไม่เกินกว่าแปดส่วนของราคา⁶³

จะเห็นได้ว่ากฎหมายต่างประเทศได้ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งในกรณีที่อาจมีการผิดนัดชำระค่างวดเพียงบางงวด ซึ่งเป็นไปได้ว่า ผู้ซื้ออาจผิดนัดชำระในงวดท้าย ๆ ก็ได้ การที่

⁶³ จำปี โสติพิพันธุ์, คำอธิบายกฎหมายลักษณะซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้ พร้อมคำอธิบายในส่วนพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 และกฎหมายใหม่ที่เกี่ยวข้อง, พิมพ์ครั้งที่ 3 (กรุงเทพมหานคร: บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2548), น.248.

ผู้ให้สินเชื่อให้สิทธิในการบอกเลิกสัญญาได้ทันที โดยไม่คำนึงว่าผู้ซื้อจะผ่อนชำระราคามาแล้ว เป็นจำนวนกี่งวด จึงเป็นข้อตกลงที่ไม่เป็นธรรมต่อผู้ซื้ออย่างมาก ฉะนั้นกฎหมายอังกฤษจึงบังคับให้ผู้ให้สินเชื่อต้องให้โอกาสแก่ผู้ซื้อที่จะแก้ไขการผิดสัญญานั้น ๆ ยิ่งไปกว่านั้น หากผู้ซื้อเห็นว่าตนต้องรับภาระเกินสมควร ผู้ซื้ออาจร้องขอต่อศาลให้แก้ไขข้อสัญญาได้ ในขณะที่กฎหมายอิตาลีได้บัญญัติให้ข้อตกลงดังกล่าวเป็นข้อตกลงที่ไม่มีผล สำหรับในประเทศไทยนั้นยังไม่มีกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองผู้ซื้อผ่อนส่งไว้โดยเฉพาะ แต่อย่างไรก็ตาม พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากปัญหานี้ได้ เพราะข้อตกลงที่ให้ผู้ขายมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันที ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระค่างวดไม่ว่างงวดหนึ่งงวดใดนั้น เป็นข้อตกลงที่มีลักษณะหรือมีผลให้ผู้สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งต้องรับผิดชอบหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อสัญญาที่ทำให้ผู้ขายได้เปรียบผู้ซื้อจนเกินสมควร ซึ่งตามมาตรา 4 แห่งพระราชบัญญัตินี้ได้ให้อำนาจแก่ศาลที่จะพิจารณาให้ข้อสัญญาดังกล่าว สามารถมีผลได้เพียงเท่าที่เป็นธรรม และพอสมควรแก่กรณี ซึ่งผู้ซื้อที่จะได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัตินี้ จะต้องฟ้องคดีต่อศาล ทำให้ต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่าย เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับมูลค่าทรัพย์สินที่ซื้อขายผ่อนส่งนั้นอาจไม่คุ้มค่ากับการนำคดีขึ้นสู่ศาลก็ได้ ฉะนั้น ผู้เขียนจึงขอเสนอแนวทางในการแก้ไขปัญหานี้ ด้วยการกำหนดหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัด ไม่ชำระเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าในงวดใดงวดหนึ่ง หรือในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระค่างวดในงวดสุดท้าย ผู้ให้สินเชื่อห้ามมีสิทธิบอกเลิกสัญญาไม่ ในกรณีนี้ผู้ให้สินเชื่อจะต้องส่งหนังสือบอกกล่าวการผิดนัดชำระหนี้ให้ผู้ซื้อทราบเป็นเวลาอย่างน้อยเจ็ดวัน และกำหนดเวลาให้ผู้ซื้อชำระเงินไม่น้อยกว่าสามสิบวันนับแต่ได้รับหนังสือบอกกล่าว หากผู้ซื้อปฏิบัติตามเงื่อนไขในหนังสือบอกกล่าวแล้ว ให้ถือว่า การผิดนัดครั้งนี้มิได้เกิดขึ้น แต่ถ้าผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามเงื่อนไขดังกล่าว ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกดอกเบี้ยผิดนัดหรือค่าใช้จ่ายอื่นใด ซึ่งได้ระบุไว้ชัดแจ้งในสัญญานี้

ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าเป็นจำนวน 3 งวด และผู้ให้สินเชื่อต้องมีหนังสือบอกกล่าวให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อได้รับหนังสือ และผู้ซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าว นั้น”

ในประเด็นเกี่ยวกับข้อเสนอที่ให้เลิกสัญญาได้ต่อเมื่อมีการผิดนัดเป็นจำนวน 3 งวด โดยไม่จำเป็นต้องเป็น 3 งวดติดต่อกันนั้น ก็เพื่อป้องกันปัญหาในกรณีที่ผู้ซื้ออาจทำการชำระหนี้

สลั้บงวด เช่น งวดแรกชำระ งวดที่สองและสามไม่ชำระ ส่วนงวดที่สี่ชำระ สลั้บไปเรื่อย ๆ เพื่อไม่ให้ติดกัน 3 งวด เป็นต้น ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าผู้ซื้ออาจจงใจหลีกเลี่ยงสัญญา ฉะนั้น ถ้าหากกำหนดหลักเกณฑ์ว่าต้องติดกัน 3 งวดติดต่อกัน ก็อาจเกิดช่องว่างตรงนี้ได้และอาจไม่เป็นธรรมต่อผู้ให้สินเชื่อ

ประเด็นที่จะต้องพิจารณาต่อไปคือ ในกรณีที่ผู้ซื้อได้ทำการผ่อนชำระค้างงวดไปเป็นจำนวนมากแล้ว ต่อมาผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ เช่น เครื่องใช้ไฟฟ้าราคา 72,000 บาท ให้ผ่อนชำระ 20 งวด ๆ ละ 3,600 บาท ผู้ซื้อได้ทำการผ่อนชำระมาแล้ว 14 งวด เป็นจำนวนเงิน 50,400 บาท หลังจากนั้นผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ซึ่งหนี้ที่ค้างชำระนั้น คือ ค่าผ่อนส่ง จำนวน 6 งวด เป็นเงิน 21,600 บาท ในกรณีนี้เป็นไปได้ว่าผู้ซื้อยังคงมีความต้องการที่จะผ่อนชำระสินค้านั้นต่อไป เพราะผู้ซื้อได้ผ่อนชำระไปเป็นจำนวนมากแล้ว ยังคงขาดอยู่เพียง 6 งวดเท่านั้น แต่ผู้ซื้ออาจเกิดปัญหาทางการเงินในช่วงนั้นจริง ๆ ฉะนั้น ในกรณีนี้ ผู้เขียนเห็นว่า ควรมีการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อที่ได้ผ่อนชำระค้างงวดไปเป็นจำนวนมากแล้ว ต่อมาเกิดการผิดนัดชำระหนี้ กรณีนี้ควรมีการกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

“ในกรณีที่ผู้ซื้อได้ทำการชำระค้างงวดผ่อนชำระสินค้าไปแล้วเป็นจำนวนกว่ากึ่งหนึ่งของราคาสินค้า ต่อมาผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ผู้ให้สินเชื่อจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อ ผู้ซื้อผิดนัดชำระเงินค้างงวดผ่อนชำระสินค้าเป็นจำนวน 5 งวด และผู้ให้สินเชื่อได้มีหนังสือบอกกล่าวให้ใช้เงินรายงวดที่ค้างชำระภายในเวลาอย่างน้อย 30 วัน นับแต่วันที่ผู้ซื้อได้รับหนังสือ และผู้ซื้อละเลยเสียไม่ปฏิบัติตามหนังสือบอกกล่าวนั้น

หากกรณีตามวรรคหนึ่ง เป็นกรณีผิดนัดในงวดทำที่มีจำนวนงวดที่ค้างชำระอยู่ไม่ถึง 5 งวด ก็ให้นับเวลาต่อไปเท่ากับ 5 งวด ถ้าพ้นเวลาดังกล่าวในวรรคหนึ่ง ผู้ซื้อยังคงไม่ชำระ ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเลิกสัญญาตามวิธีการดังที่ระบุไว้ในวรรคหนึ่ง”

(2) กรณีฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายผิดสัญญา

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ปัญหาที่เกิดขึ้นโดยส่วนใหญ่เนื่องมาจาก ข้อสัญญาที่จัดทำโดยผู้ให้สินเชื่อนั้นมีลักษณะเป็นการกำหนดความรับผิดชอบของผู้ซื้อแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งในความเป็นจริงนั้น การผิดสัญญาอาจมีสาเหตุมาจากฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายก็ได้ เช่น ผู้ขายมิได้ทำการส่งมอบทรัพย์สิน หรือผู้ขายอาจทำการส่งมอบทรัพย์สินซึ่งไม่เป็นไปตามที่ตกลงกันไว้ หรือกรณีทรัพย์สินที่ซื้อขายนั้นมีความชำรุดบกพร่อง หรือกรณีการรอนสิทธิ เหล่านี้ล้วนเป็นเหตุแห่งการผิดสัญญาซื้อขายทั้งสิ้น ซึ่งในประเทศสหรัฐอเมริกา นั้น ได้วางมาตรการทางกฎหมายในการ

คุ้มครองผู้ซื้อในกรณีที่ผู้ซื้อได้รับการส่งมอบสินค้าที่ซื้อขายผ่านส่ง ผู้ซื้อจะมีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะยกเลิกสัญญา และได้รับการคืนเงินในจำนวนที่ได้ชำระไปทั้งหมดในทันที สำหรับในประเทศไทยนั้น หากเกิดกรณีที่ผู้ขายไม่ส่งมอบสินค้าให้แก่ผู้ซื้อ ผู้ซื้อย่อมมีสิทธิที่จะปฏิเสธการชำระหนี้ได้ตามบทบัญญัติ มาตรา 369 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ นอกจากนี้ ในประเด็นเกี่ยวกับความชำรุดบกพร่องและการรอนสิทธินั้น ด้วยเหตุที่ผู้ให้สินเชื่อมักจะกำหนดข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบในส่วนของตนไว้ จึงทำให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ผู้ซื้อขึ้น ถึงแม้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาตรา 6 จะวางหลักไว้ว่า สัญญา ระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้า จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดชอบเพื่อ ความชำรุดบกพร่อง หรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคได้รู้อยู่แล้ว ในขณะที่ทำสัญญา และใน มาตรา 11 ได้บัญญัติว่า “ข้อสัญญาที่มีให้นำบทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้ไปใช้บังคับไม่ว่า ทั้งหมดหรือบางส่วน ข้อสัญญานั้นเป็นโมฆะ” จึงเห็นได้ว่า ในมาตรา 6 นี้ ความเป็นโมฆะเกิดขึ้น โดยบทบัญญัติของกฎหมาย⁶⁴ แต่อย่างไรก็ดี ยังคงมีผู้ให้สินเชื่อบางส่วนที่ฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตาม พระราชบัญญัตินี้ดังกล่าว ประกอบกับผู้ซื้ออาจไม่ทราบถึงข้อกฎหมายนี้ จึงทำให้พระราชบัญญัติ ฉบับนี้ยังไม่สามารถให้ความคุ้มครองผู้ซื้อได้อย่างเต็มที่

นอกจากนั้น ยังมีข้อที่ต้องพิจารณาต่อไปว่า เนื่องจากธุรกิจซื้อขายผ่านส่งในปัจจุบัน ดังที่ได้อธิบายมาในตอนต้นแล้วว่า ทางผู้ขายจะขายสินค้านั้นให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ โดยได้รับ ค่าตอบแทนเป็นเงินสด จากนั้นผู้ให้สินเชื่อจะนำสินค้านี้มาขายให้ผู้ซื้อในระบบผ่อนชำระราคา อีกทีหนึ่ง ซึ่งคู่สัญญาในการผ่อนชำระสินค้า ก็คือ ผู้ซื้อกับผู้ให้สินเชื่อเท่านั้น ส่วนผู้ขายเมื่อได้ ขายสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อแล้ว ผู้ขายก็จะมีได้มีความเกี่ยวข้องในสัญญาการผ่อนชำระสินค้านี้ แต่อย่างไร⁶⁵ ที่กล่าวมานี้เพื่ออธิบายให้เห็นว่า ผู้ให้สินเชื่อผ่อนชำระสินค้านี้ได้กลายเป็นผู้ขาย สินค้าให้แก่ผู้ซื้ออีกต่อหนึ่ง ฉะนั้น ผู้ให้สินเชื่อจึงไม่สามารถอ้างได้ว่าตนมิใช่ผู้ขาย จึงไม่ต้องรับผิดชอบ ในความชำรุดบกพร่อง ถึงแม้ในความเป็นจริงนั้นผู้ให้สินเชื่อไม่สามารถรับรู้ได้ถึงความชำรุดบกพร่อง หรือความผิดพลาดใด ๆ ในสินค้านั้นก็ตาม แต่ในเมื่อผู้ให้สินเชื่ออยู่ในฐานะคู่สัญญากับผู้ซื้อ จึงควรมีการรับประกันสินค้านั้น ๆ ในระดับหนึ่ง จากนั้นผู้ให้สินเชื่อจะทำการเคลมสินค้านั้นจาก บริษัทผู้ขายอีกต่อหนึ่ง ย่อมสามารถทำได้ และสะดวกกว่าการที่จะให้ผู้ซื้อจัดการในเรื่องนี้

⁶⁴ ศนันทกรณ (จำปี) โสทธิพันธุ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 57*, น.433.

⁶⁵ Margaret and Ivor Griffith, *Commercial Law* (Great Britain : Old Bailey Press, 2001), pp. 286-287.

สำหรับในประเทศอังกฤษนั้น ได้วางมาตรการคุ้มครองผู้ซื้อสินค้าผ่อนส่งเกี่ยวกับปัญหานี้ไว้ใน Section 56 ได้บัญญัติให้ผู้จัดหาสินค้า (Supplier) เป็นตัวแทนของผู้ให้สินเชื่อ (Creditor) ในระหว่างการเจรจาทำสัญญาสินเชื่อแบบ three party agreement และให้ข้อตกลงที่มีเงื่อนไขจำกัดความรับผิดชอบของตัวแทนผู้ให้สินเชื่อตกเป็นโมฆะ จากที่กล่าวมานี้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้ซื้อในการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 ที่วางหลักให้คู่สัญญาฝ่ายที่จะขอเลิกสัญญาต้องมีสิทธิเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย หรือโดยข้อสัญญา ฉะนั้น จึงควรมีการกำหนดเหตุแห่งการผิดสัญญาของฝ่ายผู้ให้สินเชื่อหรือผู้ขายไว้ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน ดังนี้

- “ผู้ให้สินเชื่อต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องในทรัพย์สินที่ซื้อขาย โดยผู้ให้สินเชื่อจะต้องจัดการซ่อมแซมหรือแก้ไขให้อยู่ในสภาพที่ใช้การได้ดีดังเดิมโดยไม่คิดค่าใช้จ่ายใด ๆ ทั้งสิ้น หากผู้ให้สินเชื่อละเลยไม่กระทำการดังกล่าวภายใน 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากผู้ซื้อให้ผู้ซื้อที่มีสิทธิที่จะทำการนั้นเองหรือให้ผู้อื่นทำงานนั้นแทน โดยผู้ให้สินเชื่อต้องเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย ผู้ซื้อที่มีสิทธิเรียกให้ส่งมอบทรัพย์สินใหม่ ถ้าโดยสภาพหรือตามปกติประเพณีไม่สมควรซ่อมแซม

การละเลย หรือ ผ่าฝืนหน้าที่ในวรรคก่อน ผู้ซื้ออาจกำหนดให้ผู้ให้สินเชื่อปฏิบัติให้ถูกต้องภายใน 15 วัน ถ้าครบกำหนดดังกล่าว ผู้ให้สินเชื่อยังไม่ปฏิบัติ ผู้ซื้ออาจเลิกสัญญาเสียก็ได้”

- “ถ้าปรากฏว่าสินค้าที่ผู้ซื้อได้รับการส่งมอบนั้นไม่ตรงตามสัญญา ผู้ซื้อทรงไว้ซึ่งสิทธิที่จะไม่รับของนั้น ในกรณีเช่นนี้ ผู้ให้สินเชื่อต้องส่งมอบสินค้าใหม่ให้ถูกต้องตามสัญญาภายในระยะเวลา 15 วัน นับแต่วันที่ได้รับแจ้งจากผู้ซื้อ โดยผู้ซื้อไม่ต้องใช้ค่าเสียหายหรือค่าใช้จ่ายแต่ประการใด และถ้าผู้ให้สินเชื่อละเลยต่อหน้าที่ ผู้ซื้ออาจเลิกสัญญาเสียก็ได้”

7. ปัญหาเกี่ยวกับผลของการเลิกสัญญา⁶⁶

เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว สัญญาการผ่อนชำระสินค้าย่อมระงับสิ้นไป และบรรดาหนี้ทั้งหลายย่อมระงับตามไปด้วย คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำเป็นต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม ฉะนั้น หนี้ส่วนใดที่มีการชำระไว้แล้วก็ต้องคืนกัน เช่น หากผู้ซื้อชำระราคาไว้แล้ว ผู้ให้สินเชื่อต้องคืนเงินพร้อมดอกเบี้ย แต่ผู้ซื้อต้องให้ค่าใช้จ่าย

⁶⁶ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 80.

แก่ผู้ให้สินเชื่อ และต้องคืนสินค้านั้นให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ ซึ่งผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากผู้ซื้อได้อีก ทั้งนี้ เป็นไปตามหลักเกณฑ์ในมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

แต่จากข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้น เมื่อมีการเลิกสัญญาโดยส่วนใหญ่ผู้ให้สินเชื่อจะไม่คืนเงินที่ผู้ซื้อชำระไว้แล้วพร้อมดอกเบี้ย แต่กลับจะเรียกเก็บเงินที่ค้างชำระพร้อมค่าธรรมเนียมและดอกเบี้ยผิดนัด อีกทั้งยังกำหนดในข้อสัญญาให้สิทธิแก่ตนในการเข้ายึดสินค้าคืนภายหลังเลิกสัญญาด้วย ซึ่งข้อตกลงนี้มีลักษณะในการให้สิทธิผู้ให้สินเชื่อที่จะสามารถบังคับชำระหนี้ด้วยตนเองได้โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ จากที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าปัญหาที่เกิดขึ้นภายหลังจากการเลิกสัญญา มีดังนี้

(1) การกลับคืนสู่ฐานะเดิม

ปัญหาที่เกิดขึ้นในประเด็นนี้ เกิดจากข้อสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อจัดทำขึ้น มักมีข้อความว่า “หากสมาชิกผิดนัดชำระค้างงวดที่ถึงกำหนดชำระไม่วางงวดใดงวดหนึ่ง ให้ถือว่าเป็นเหตุแห่งการผิดสัญญา และเมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้น ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกการให้สินเชื่อตามสัญญานี้ได้ทันที อีกทั้งผู้ซื้อตกลงส่งมอบสินค้า หรือยินยอมให้ผู้ให้สินเชื่อเข้ายึดสินค้าที่ซื้อ หรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อไว้ จนกว่าผู้ซื้อจะชำระค้างงวด หรือหนี้อื่นใดที่ค้างชำระต่อผู้ให้สินเชื่อจนครบถ้วน...” จากข้อสัญญานี้ ทำให้เข้าใจได้ว่า แม้ผู้ให้สินเชื่อจะบอกเลิกสัญญา ผู้ซื้อก็ยังคงมีหน้าที่ต้องชำระราคาสินค้าและค่าใช้จ่ายอื่น ๆ จนครบถ้วนอยู่นั่นเอง

ซึ่งเมื่อพิจารณาหลักการในมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ดังที่กล่าวมาข้างต้นแล้วนั้น จะเห็นได้ว่า เมื่อคู่สัญญาฝ่ายใดได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาโดยชอบแล้ว คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม หลักการนี้ควรมีการกำหนดไว้อย่างชัดเจนเป็นหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน โดยกำหนดถึงหน้าที่ของคู่สัญญาแต่ละฝ่ายภายหลังเลิกสัญญา คือ ผู้ให้สินเชื่อมีหน้าที่ที่จะต้องคืนเงินที่ผู้ซื้อชำระไว้พร้อมดอกเบี้ยนับแต่เวลาที่ได้รับไว้ เนื่องจากการซื้อขายผ่อนส่งนั้นจะมีการชำระเงินเป็นงวด ๆ ฉะนั้น ผู้ให้สินเชื่อจึงต้องเสียดอกเบี้ยของต้นเงินแต่ละจำนวนนับแต่เวลาที่ได้รับเงินแต่ละจำนวนไว้

คำพิพากษาฎีกาที่ 11993/47 เมื่อจำเลยเป็นฝ่ายผิดสัญญาและผู้บริโภคทั้งสิบสามรายได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาต่อจำเลยแล้ว จำเลยจึงต้องคืนเงินที่ได้รับไว้แก่ผู้บริโภคทั้งสิบสามรายพร้อมดอกเบี้ยนับแต่เวลาที่ได้รับไว้ตาม ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 จำเลยได้รับเงินจากผู้บริโภคแต่ละรายหลายครั้งหลายจำนวน จึงต้องเสียดอกเบี้ยของต้นเงินแต่ละจำนวนนับแต่เวลาที่ได้รับเงินแต่ละจำนวนไว้ แต่โจทก์มีคำขอให้จำเลยชำระดอกเบี้ยนับแต่เวลาที่จำเลย

ได้รับเงินครั้งสุดท้ายจากผู้บริโภคแต่ละราย จึงกำหนดให้ตามคำขอของโจทก์ การที่ศาลชั้นต้นพิพากษาให้จำเลยเสียดอกเบี้ยให้แก่ผู้บริโภคทั้งสิบสามรายนับแต่เวลาที่จำเลยผิดนัดไม่ชำระเงินคืนแก่ผู้บริโภคแต่ละรายนั้นจึงไม่ชอบ

ส่วนผู้ซื้อนั้นมีหน้าที่ในการคืนสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ

(2) การชำระค่าใช้จ่ายในการใช้สอยทรัพย์สิน

แม้ผู้ซื้อจะได้รับเงินค่างวดที่ได้ชำระไปพร้อมดอกเบี้ยภายหลังเลิกสัญญาก็ตาม ซึ่งนอกจากผู้ซื้อจะมีหน้าที่ต้องส่งมอบสินค้าคืนให้แก่ผู้ให้สินเชื่อแล้ว ผู้ซื้อยังมีหน้าที่ต้องให้ค่าใช้จ่ายแก่ผู้ให้สินเชื่อ ทั้งนี้เพราะเมื่อผู้ซื้อได้รับประโยชน์จากสินค้านั้น ผู้ซื้อจึงต้องชำระค่าตอบแทนจากการได้ใช้สอยในสินค้านั้นนั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนมีความเห็นว่า ค่าใช้ทรัพย์สินที่ผู้ซื้อจะต้องชำระให้แก่ผู้ให้สินเชื่อนี้ ควรให้ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิเรียกได้เฉพาะในกรณีที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ เพราะถ้าเป็นกรณีผู้ให้สินเชื่อเป็นฝ่ายผิดสัญญาเช่นในกรณีไม่ส่งมอบสินค้า หรือส่งมอบสินค้าไม่ถูกต้องตามสัญญา ถ้าผู้ซื้อบอกปิดไม่รับมอบสินค้าย่อมไม่มีการได้ใช้สอยสินค้านั้นเกิดขึ้น

นอกจากนั้น ในเรื่องของการคิดค่าใช้จ่ายสินค้านั้น จะต้องคำนึงถึงระยะเวลาที่ได้ใช้สอย, สภาพการใช้งาน หรือสภาพของสินค้าภายหลังจากเลิกสัญญาว่ามีการเสื่อมสภาพลงไปมากน้อยเพียงใด

(3) การเรียกค่าเสียหายภายหลังบอกเลิกสัญญา

มาตรา 391 วรรคท้าย บัญญัติว่า “การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่”

เมื่อมีการบอกเลิกสัญญาแล้ว สัญญานั้นย่อมระงับสิ้นไป แต่การบอกเลิกสัญญาไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิในการเรียกค่าเสียหายนั้น อาจเข้าใจได้ 2 นัย คือ⁶⁷

1. ค่าเสียหายที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ อันเป็นค่าเสียหายก่อนการบอกเลิกสัญญา ซึ่งค่าเสียหายจะเป็นจำนวนเท่าใดนั้นเป็นเรื่องที่คู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาต้องฟ้องและพิสูจน์ให้ศาลเห็นความเสียหายที่แท้จริง ศาลก็กำหนดค่าเสียหายได้สำหรับค่าเสียหายในส่วนนี้ก็จะปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ของกฎหมายลักษณะหนี้

⁶⁷ ศนันทกรรณ์ (จำปี) โสทธิพันธุ์, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 57, น. 396.

2. ค่าเสียหายที่เกิดจากการบอกเลิกสัญญา ซึ่งหมายความว่า การบอกเลิกสัญญาของคู่สัญญาฝ่ายที่ไม่ผิดสัญญาทำให้ฝ่ายที่บอกเลิกสัญญานั้นได้รับความเสียหายอย่างไร ก็สามารถเรียกค่าเสียหายได้จากการบอกเลิกสัญญา

(4) ปัญหาในกรณีนี้ที่ผู้ให้สินเชื่อกำหนดข้อสัญญาให้ตนมีสิทธิในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อภายหลังเลิกสัญญา⁶⁸

ปัญหาในข้อนี้เกิดจากข้อสัญญาที่ผู้ให้สินเชื่อจัดทำนั้น มักมีข้อความว่า “...เมื่อมีเหตุแห่งการผิดสัญญาเกิดขึ้น ผู้ให้สินเชื่อมีสิทธิบอกเลิกการให้สินเชื่อตามสัญญานี้ได้ทันที อีกทั้งผู้ซื้อตกลงส่งมอบหรือยินยอมให้ผู้ให้สินเชื่อเข้ายึดถือครอบครองสินค้าที่ซื้อ หรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อจนกว่าผู้ซื้อจะชำระค่างวดหรือหนี้อื่นใดจนครบถ้วน หากผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ชำระหนี้ ให้ถือว่าผู้ซื้อยกสินค้าหรือทรัพย์สินนั้นมาใช้หนี้ให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ...ในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดโดยผู้ให้สินเชื่อ ผู้ซื้อตกลงให้ความยินยอมล่วงหน้าในการให้ผู้ให้สินเชื่อเข้าไปในสถานที่ ๆ ผู้ซื้อครอบครองอยู่ โดยไม่ต้องบอกกล่าวให้ทราบ และผู้ซื้อตกลงไม่เอาผิดใด ๆ ในทางกฎหมายกับผู้ให้สินเชื่อ”

จึงเห็นได้ว่า ข้อตกลงดังกล่าวมีลักษณะในการให้สิทธิผู้ให้สินเชื่อที่จะสามารถบังคับชำระหนี้ด้วยตนเองได้ โดยไม่ต้องอาศัยกระบวนการหรือขั้นตอนที่กฎหมายกำหนดไว้ กล่าวคือ ภายใต้บังคับแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ในกรณีที่ผู้ซื้อไม่ชำระราคา ผู้ให้สินเชื่อย่อมมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้ตามมาตรา 213 ซึ่งถือเป็นทางแก้สามัญ โดยผู้ให้สินเชื่อสามารถฟ้องร้องต่อศาลให้บังคับให้ผู้ซื้อชำระราคาพร้อมดอกเบี้ยในหนี้เงินอันเป็นราคาค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้อง เบี้ยปรับ ตลอดจนค่าสินไหมทดแทนความเสียหายที่ผู้ให้สินเชื่อได้รับ⁶⁹ การฟ้องร้องต่อศาลให้บังคับให้ผู้ซื้อชำระราคานี้ ก็ด้วยเหตุที่ผู้ซื้อและผู้ให้สินเชื่อยังคงผูกพันกันโดยข้อสัญญา ฉะนั้น เมื่อผู้ซื้อผิดนัด ผู้ให้สินเชื่อย่อมมีสิทธิในการบังคับชำระหนี้ได้ตามมาตรา 213 แต่ถ้าผู้ให้สินเชื่อเลือกที่จะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ผลของการบอกเลิกสัญญาย่อมเป็นไปตามมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ซึ่งผู้ให้สินเชื่อไม่มีสิทธิในการได้รับชำระราค่างวดที่เหลืออีกต่อไป เพราะไม่มีฐานในทางกฎหมาย หรือแม้แต่ฐานของสัญญารองรับ

การที่ผู้ให้สินเชื่อกำหนดข้อสัญญาเป็นการแตกต่างจากหลักการตามกฎหมาย โดยคำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตน และเพื่อป้องกันการเสียเปรียบในทุกทาง จึงกำหนดข้อสัญญาให้เปรียบเสมือนว่า

⁶⁸ โปรดดูรายละเอียดในหน้า 81.

⁶⁹ จำปี โสคติพันธุ์, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 63 , น. 164.

เมื่อเลิกสัญญาแล้ว ให้กรรมสิทธิ์กลับคืนเป็นของผู้ขายทันที และผู้ขายก็จะกลับมายึดคืนได้ โดยอ้างหลักของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ แม้ผู้ซื้อจะยังมีได้ทำการส่งมอบสินค้านั้นคืนก็ตาม ผู้ให้สินเชื่อให้สิทธิตนในการเข้ายึดได้ทันที ยิ่งไปกว่านั้นยังให้สิทธิแก่ตนในการเข้ายึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดของผู้ซื้อ โดยสามารถเข้าไปในสถานที่ ๆ ผู้ซื้อครอบครองอยู่ได้โดยมิต้องบอกกล่าวให้ทราบ ซึ่งในปัญหานี้ ได้มีคำพิพากษาฎีกาตัดสินเป็นบรรทัดฐานไว้ดังนี้

คำพิพากษาฎีกาที่ 3031/2548 ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 386 บัญญัติถึงสิทธิเลิกสัญญาของคู่สัญญาว่า อาจเกิดขึ้นได้ 2 กรณี คือ เกิดจากข้อสัญญาหรือเกิดจากบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งใช้บังคับได้แก่สัญญาทุกประเภทรวมถึงสัญญาซื้อขาย แม้ตามสัญญาซื้อขายกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายจะได้โอนไปเป็นของผู้ซื้อโดยผลแห่งสัญญาแล้วหรือไม่ก็ตาม แต่ตราบใดที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดยังมีภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติให้เป็นไปตามสัญญาแล้วไม่ปฏิบัติ ย่อมถือเป็นการผิดสัญญา คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้

สัญญาซื้อขายมิได้ระบุดังข้อตกลงในการเลิกสัญญาไว้ และตามข้อความในสัญญาก็ไม่ปรากฏว่าคู่สัญญาประสงค์จะไม่ให้มีการบอกเลิกสัญญาต่อกันในกรณีที่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้น สิทธิบอกเลิกสัญญาของคู่สัญญาจึงต้องเป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายคือ มาตรา 387 ซึ่งบัญญัติว่า ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งไม่ชำระหนี้ อีกฝ่ายหนึ่งจะกำหนดระยะเวลาพอสมควร แล้วบอกกล่าวให้ฝ่ายนั้นชำระหนี้ภายในระยะเวลานั้นก็ได้ ถ้าฝ่ายนั้นไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ อีกฝ่ายหนึ่งจะเลิกสัญญาเสียก็ได้

จำเลยที่ 1 ผิดนัดไม่ชำระหนี้ตามสัญญาซื้อขายในงวดแรกและงวดที่สอง โจทก์มีหนังสือบอกกล่าวทวงถามให้จำเลยที่ 1 ชำระหนี้ที่ค้างชำระดังกล่าวแก่โจทก์ภายใน 15 วัน จำเลยที่ 1 ได้รับหนังสือดังกล่าวแล้ว ไม่ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่โจทก์กำหนดให้ โจทก์จึงมีสิทธิตามกฎหมายที่จะบอกเลิกสัญญาแก่จำเลยที่ 1 โดยไม่ต้องคำนึงว่ากรรมสิทธิ์ในเครื่องจักรที่ซื้อขายได้โอนไปเป็นของจำเลยที่ 1 แล้วหรือไม่

ผลของการเลิกสัญญาต้องเป็นไปตามที่บัญญัติไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 คือ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจำต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิม โดยในกรณีคืนเงินให้บวกดอกเบี้ยนับตั้งแต่วันที่ได้รับเงินไว้ ส่วนในกรณีที่เป็นภาระงานอันได้กระทำให้และเป็นการยอมให้ใช้ทรัพย์สิน ให้คืนด้วยการใช้เงินตามควรค่าแห่งการนั้น ๆ นอกจากนี้มาตราดังกล่าวยังได้บัญญัติรับรองถึงการให้สิทธิเลิกสัญญาว่าไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหาย ดังนั้น จำเลยที่ 1 ต้องส่งมอบเครื่องจักรตามสัญญาซื้อขายคืนแก่โจทก์ และต้อง

ซดใช้ค่าที่ได้ใช้สอยเครื่องจักรดังกล่าวในขณะที่ตนได้ครอบครองอยู่จนกว่าจะส่งมอบเครื่องจักรคืนแก่โจทก์ รวมทั้งต้องชำระค่าเสียหายจากการเสื่อมราคาของเครื่องจักรด้วย ส่วนโจทก์ก็ต้องคืนเงินค่าเครื่องจักรและเงินดอกเบี้ยที่จำเลยที่ 1 ได้ชำระให้แก่โจทก์พร้อมดอกเบี้ยนับตั้งแต่วันที่โจทก์ได้รับเงินจำนวนนั้นไว้

เมื่อจำเลยที่ 1 และ ที่ 2 มีหน้าที่ตามคำพิพากษาที่จะต้องส่งมอบเครื่องจักรแก่โจทก์ ณ ภูมิลำเนาของโจทก์ โจทก์จึงไม่อาจเข้าไปรื้อถอนเครื่องจักรและขนส่งเครื่องจักรไปยังภูมิลำเนาของโจทก์ด้วยตนเองได้ หากจำเลยทั้งสามไม่ยอมส่งมอบเครื่องจักร โจทก์ก็ชอบที่จะดำเนินการบังคับตามกฎหมายหรือเรียกร้องให้จำเลยทั้งสามร่วมกันใช้ราคาเครื่องจักรแก่ตน ไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายใดให้อำนาจแก่โจทก์ในการเข้าไปรื้อถอนและขนส่งเครื่องจักรแทนจำเลยทั้งสามด้วยตนเองโดยขอให้ศาลบังคับจำเลยทั้งสามให้ออกค่าใช้จ่าย

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการที่ผู้ให้สินเชื่อให้สิทธิแก่ตนในการเข้าไปยึดสินค้าหรือทรัพย์สินอื่นใดในสถานที่ ๆ ผู้ซื้อครอบครองนั้นไม่สามารถกระทำได้ เพราะไม่มีบทบัญญัติใดในกฎหมายให้อำนาจไว้ ฉะนั้นการส่งมอบสินค้าคืนภายหลังเลิกสัญญา นั้นจึงเป็นหน้าที่ของผู้ซื้อ หากผู้ซื้อเพิกเฉยไม่ส่งมอบสินค้าคืน ผู้ให้สินเชื่อชอบที่จะบังคับตามกฎหมาย หรือเรียกร้องให้ผู้ซื้อใช้ราคาสินค้าแก่ตนต่อไป ฉะนั้น หากยังมีการกำหนดข้อสัญญาในลักษณะนี้ต่อไปย่อมส่งผลกระทบต่อผู้ซื้ออย่างมาก ผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า ควรกำหนดหลักเกณฑ์ในประกาศคณะกรรมการว่าด้วยสัญญาและกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐานให้มีหลักการตามมาตรา 391 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เพื่อเป็นการให้ความคุ้มครองผู้ซื้อจากปัญหานี้ ซึ่งข้อความที่ควรกำหนดเป็นหลักเกณฑ์ไว้ในประกาศของคณะกรรมการว่าด้วยสัญญา และควรกำหนดเป็นข้อสัญญาไว้ในตัวอย่างแบบสัญญามาตรฐาน อาจมีข้อตกลงดังนี้

“เมื่อคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ให้ผลของการเลิกสัญญาเป็นดังนี้ คือ ผู้ให้สินเชื่อจะต้องคืนเงินค่างวดผ่อนชำระสินค้าที่ผู้ซื้อชำระไว้พร้อมดอกเบี้ย นับแต่เวลาที่ได้รับไว้ในแต่ละงวดนั้น และผู้ซื้อจะต้องคืนสินค้าให้แก่ผู้ให้สินเชื่อ ทั้งนี้ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องให้อีกฝ่ายหนึ่งได้กลับคืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่เดิมภายใน 7 วัน นับแต่มีการใช้สิทธิเลิกสัญญา

ในกรณีที่ผู้ให้สินเชื่อใช้สิทธิเลิกสัญญา เพราะเหตุที่ผู้ซื้อผิดนัดชำระหนี้ ผู้ให้สินเชื่อยังคงไว้ซึ่งสิทธิในการเรียกค่าใช้ทรัพย์สินจากผู้ซื้อได้ และในการคิดราคาค่าใช้ทรัพย์สินนี้ ให้ผู้ให้สินเชื่อคำนึงถึงระยะเวลาในการใช้สอย สภาพการใช้งาน หรือสภาพของสินค้าภายหลังจากเลิกสัญญา ว่ามีการเสื่อมสภาพไปมากน้อยเพียงใด

การใช้สิทธิเลิกสัญญานี้ หากกระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่”